
Kyrkomötet
Kyrkostyrelsens skrivelse 2019:6

Kyrkoordningens bestämmelser om tillhörighet

Kyrkostyrelsen överlämnar denna skrivelse till kyrkomötet.

Uppsala den 10 juni 2019

Antje Jackelén

Helén Ottosson Lovén

Skrivelsens huvudsakliga innehåll

I skrivelsen behandlas kyrkomötesuppdraget Medlemskap i Svenska kyrkan, från kyrkomötet 2017.

Det föreslås att det inte längre ska finnas någon bestämmelse om grundläggande förutsättningar för tillhörighet till Svenska kyrkan utifrån medborgarskap. Den nuvarande bestämmelsen i 29 kap. 1 § kyrkoordningen, ska därför upphöra att gälla. Frångåendet av medborgarskap som grundläggande förutsättning för tillhörighet innebär att alla som döps i Svenska kyrkans ordning blir upptagna i kyrkan genom dopet. Kyrkostyrelsen ska alltså inte längre göra någon särskild prövning av förutsättningar för inträde för den som inte är svensk medborgare eller som är utländsk medborgare men inte bosatt i Sverige. Inte heller när det gäller upptagande i Svenska kyrkan genom anmälan eller meddelande, ska någon särskild grundläggande prövning behöva göras utifrån medborgarskap. Förslaget innebär också att ingen kommer att förlora sin tillhörighet till Svenska kyrkan vid bosättning utomlands eller vid övergivande av svenskt medborgarskap. Sammanfattningsvis innebär den föreslagna förändringen att samma förutsättningar kommer att gälla för alla som vill tillhöra Svenska kyrkan oavsett medborgarskap, såväl vad gäller inträde som utträde. Som en konsekvens av att den första paragrafen i kapitlet föreslås utgå, föreslås också vissa följdändringar beträffande beteckningen av kapitlets resterande paragrafer. Följdändringar beträffande paragrafbeteckning krävs av samma anledning även i 11, 19 och 59 kap. kyrkoordningen.

Det föreslås också att beslut i tillhörighetsärenden för personer som inte är folkbokförda i Sverige ska fattas av kyrkoherden för den församling dit anmälan eller meddelandet lämnats in, i stället för av kyrkostyrelsen. Detta ska gälla även för en utlandsförsamling. En förändring av beslutskompetensen för icke folkbokförda uppnås genom en ändring av 29 kap. 6 § fjärde stycket. De föreslagna nya lydelseerna av bestämmelserna i kyrkoordningen föreslås träda i kraft den 1 juli 2020. En rimlig målsättning bör vara att även handläggningen av tillhörighetsärenden för icke folkbok-

KsSkr 2019:6 förda ska ske lokalt. Under en övergångsperiod bedöms dock registreringen i kyrkobokföringssystemet avseende dessa ärenden fortsatt behöva ske hos kyrkostyrelsen, i avvaktan på utredning av anpassningar av systemet.

Det föreslås ingen förändring av kyrkoordningens bestämmelser med anledning av frågan om döpta men utträdas ställning. Nuvarande reglering, enligt vilken kyrkoherden kan besluta om rätt till kyrklig vigsel och begravning vid särskilda skäl, bedöms ändamålsenlig.

Det föreslås även att problemet innebärande att tillhöriga personer som avregistrerats från folkbokföringen idag inte kan återfinnas i kyrkobokföringen, kan lösas genom tekniska åtgärder i kyrkobokföringssystemet, med resultatet att personakten för dessa personer inte gallras bort.

1	Förslag till kyrkomötesbeslut	5
2	Förslag till ändringar i kyrkoordningen.....	5
3	Ärendet och dess beredning.....	8
3.1	Uppdraget från 2017 års kyrkomöte	8
3.2	Promemorian <i>Kyrkoordningens bestämmelser om kyrkotillhörighet – om medborgarskapets betydelse, dopets ställning i relation till utträdde m.m.</i>	9
3.3	Remissbehandling.....	10
4	Svenska kyrkans identitet	10
4.1	Bevarad identitet i förändring	10
4.2	Öppen, rikstäckande folkkyrka	11
4.3	Dop, kyrkotillhörighet, den världsvida kyrkan och samhörigheten med Kristus.....	13
5	Bestämmelser om kyrkotillhörighet.....	14
5.1	Dopet blir tillhörighetsgrundade.....	15
5.2	Tillhörigheten fram till och med 1951 års religionsfrihetslag	19
5.3	1980 års ändring av religionsfrihetslagen.....	22
5.4	Dagens bestämmelser i 29 kap. kyrkoordningen	22
6	Allmänt om kyrkotillhörighet.....	24
6.1	Registrering av tillhörighet	24
6.2	Kyrkobokföring och församlingstillhörighet	26
6.3	Att lämna sin kyrkotillhörighet.....	27
6.4	Skillnader mellan kyrkotillhöriga	29
7	Utveckling i samhälle och kyrka.....	30
7.1	Förhållandet kyrka – stat	30
7.2	Tillhörighet och kyrkliga handlingar	31
7.3	Utvecklingen av Svenska kyrkan i utlandet.....	32
7.4	Asylsökande, dop och kyrkotillhörighet.....	33
8	Ekumeniska perspektiv	34
8.1	Tillhörighetsbestämmelser i de nordiska folkkyrkorna m.fl.	35
8.2	Ekumeniska överenskommelser och avtal om särskild ekumenisk samverkan	35
8.3	Något om medlemskap och kyrka inom Kyrkornas världsråds kommission för Faith and Order.....	36
9	Överväganden och förslag	37
9.1	Grunden för tillhörighet – medborgarskapsfrågan.....	37
	Promemorians förslag överensstämmer med kyrkostyrelsens förslag.....	37
9.2	Beslut om tillhörighet	42
9.3	Döpta men utträdas ställning	50
9.4	Avregistrerade tillhöriga	52

KsSkr 2019:6	9.5	Övriga synpunkter från remissinstanserna.....	52
	10	Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser	53
	11	Konsekvenser	54
	11.1	Församlingsperspektiv, teologi och ekumenik	54
	11.2	Konsekvenser för barn.....	54
	11.3	It-system och handläggning.....	55
	12	Kommentarer till bestämmelserna i kyrkoordningen.....	56

1 Förslag till kyrkomötesbeslut

KsSkr 2019:6

Kyrkomötet beslutar att anta kyrkostyrelsens förslag till ändringar i kyrkoordningen.

2 Förslag till ändringar i kyrkoordningen

Kyrkomötet beslutar i fråga om kyrkoordningen

dels att 29 kap. 1 § ska upphöra att gälla,

dels att rubriken närmast före 29 kap. 1 § ska utgå,

dels att nuvarande 29 kap. 2–10 §§ i stället ska betecknas 29 kap. 1–9 §§,

dels att 11 kap. 19 §, 19 kap. 2 § och 59 kap. 16 § ska ha följande lydelse,

dels att 29 kap. 2, 3, 5–7 och 9 §§ ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

11 kap.

19 §

För att ändra följande bestämmelser i kyrkoordningen måste minst tre fjärdedelar av de röstande vara ense om beslutet:

1. 16–19 §§ om lärofrågor och vissa bestämmelser i kyrkoordningen,

2. 29 kap. 2–4 §§ om kyrkotillhörighet, 2. 29 kap. 1–3 §§ om kyrkotillhörighet,

3. 53 kap. om offentlighet för handlingar, och

4. 54 kap. om undantag från offentlighet för handlingar m.m.

Om inte minst tre fjärdedelar av de röstande beslutar att ändra en bestämmelse som avses i första stycket får kyrkomötet ändra bestämmelsen med enkel majoritet genom två likalydande beslut. Det andra beslutet ska fattas vid kyrkomötets andra sammanträde året efter att val till kyrkomötet har ägt rum.

Om biskoparna beträffande ett visst förslag i ett ämne som anges i första stycket 1–4 har beslutat att den särskilda beslutsordningen enligt 18 § punkterna 2 och 3 ska gälla tillämpas den ordningen.

19 kap.

2 §

Ett barn får döpas när dess vårdnadshavare begär att barnet ska döpas till kyrkans tro.

En vuxen får döpas när han eller hon begär att bli döpt till kyrkans tro och vill leva med församlingen i Kristi gemenskap.

Bestämmelser om upptagande i kyrkan finns i 29 kap. 2–4 §§. Bestämmelser om upptagande i kyrkan finns i 29 kap. 1–3 §§.

29 kap.

3 §

Den som är under 18 år ska i annat fall än som avses i 2 § tas upp i Svenska kyrkan efter meddelande från barnets vårdnadshavare.

Av lagen (1998:1593) om trossamfund framgår att den som har fyllt 12 år själv ska ha samtyckt till inträdet.

2 §

Den som är under 18 år ska i annat fall än som avses i 1 § tas upp i Svenska kyrkan efter meddelande från barnets vårdnadshavare.

4 §

Den som har fyllt 18 år och som i annat fall än som avses i 2 § vill inträda i Svenska kyrkan ska efter skriftlig anmälan tas upp i Svenska kyrkan, om han eller hon

1. är döpt i Svenska kyrkans eller någon annan evangelisk-luthersk kyrkas ordning eller i en kyrka eller ett samfund som Svenska kyrkan genom beslut av kyrkomötet ingått en överenskommelse om särskild ekumenisk samverkan med, eller

2. är döpt i något annat kristet trossamfunds ordning och samtidigt med sin anmälan begär undervisning i Svenska kyrkans tro, bekännelse och lära, eller

3. samtidigt med sin anmälan begär undervisning i Svenska kyrkans tro, bekännelse och lära som förberedelse för dop.

6 §

Frågor om upptagande i kyrkan prövas av kyrkoherden för den församling där den som ärendet rör, enligt 35 kap. 1 a–6 §§, ska vara kyrkobokförd.

Frågor om utträde ur kyrkan prövas av kyrkoherden för den församling som den som anmäler utträde tillhör.

Kyrkoherden får utse en annan präst i församlingen eller pastoratet att pröva frågor om inträde i och utträde ur kyrkan.

För den som inte är folkbokförd i Sverige prövas frågor om inträde i och utträde ur kyrkan av *kyrkostyrelsen*. Även kyrkoherden för *en utlandsförsamling får pröva frågor om inträde i och utträde ur kyrkan för den som inte är folkbokförd i Sverige men är eller får vara medlem i utlandsförsamlingen*. Kyrkoherden får utse en annan präst som är verksam inom kyrkoherdens ansvarsområde att pröva sådana frågor.

7 §

Kyrkotillhörigheten för den som blir upptagen i Svenska kyrkan gäller från och med

1. dopdagen eller

2. den dag då meddelande eller anmälan om inträdet kom in till den som enligt 6 § ska pröva frågan om inträde i och utträde ur kyrkan.

8 §

Kyrkotillhörigheten upphör från och med den dag då anmälan om utträdet kom in till den som enligt 6 § ska pröva frågan om inträde i och utträde ur kyrkan.

3 §

Den som har fyllt 18 år och som i annat fall än som avses i 1 § vill inträda i Svenska kyrkan ska efter skriftlig anmälan tas upp i Svenska kyrkan, om han eller hon

5 §

För den som inte är folkbokförd i Sverige prövas frågor om inträde i och utträde ur kyrkan av kyrkoherden för *den församling där anmälan eller meddelandet lämnats in*. Detta gäller även om *anmälan eller meddelandet lämnats in till en utlandsförsamling*. Kyrkoherden får utse en annan präst som är verksam inom kyrkoherdens ansvarsområde att pröva sådana frågor.

För den som inte är folkbokförd i Sverige prövas frågor om inträde i och utträde ur kyrkan av kyrkoherden för *den församling där anmälan eller meddelandet lämnats in*. Detta gäller även om *anmälan eller meddelandet lämnats in till en utlandsförsamling*. Kyrkoherden får utse en annan präst som är verksam inom kyrkoherdens ansvarsområde att pröva sådana frågor.

6 §

Kyrkotillhörigheten för den som blir upptagen i Svenska kyrkan gäller från och med

2. den dag då meddelande eller anmälan om inträdet kom in till den som enligt

5 § ska pröva frågan om inträde i och utträde ur kyrkan.

7 §

Kyrkotillhörigheten upphör från och med den dag då anmälan om utträdet kom in till den som enligt 5 § ska pröva frågan om inträde i och utträde ur kyrkan.

10 §

Kyrkoherdens beslut enligt detta kapitel får överklagas hos domkapitlet.

Domkapitlets beslut får överklagas hos Svenska kyrkans överklagande-nämnd. *Detsamma gäller kyrkostyrelsens beslut enligt 6 §.*

9 §

Domkapitlets beslut får överklagas hos Svenska kyrkans överklagande-nämnd.

59 kap.**16 §**

Bestämmelser om upptagande i Svenska kyrkan finns i 29 kap. 2–4 §§.

Bestämmelser om upptagande i Svenska kyrkan finns i 29 kap. 1–3 §§.

Detta beslut träder i kraft den 1 juli 2020.

3 Ärendet och dess beredning

3.1 Uppdraget från 2017 års kyrkomöte

Under kyrkomötet 2017 behandlades tre motioner som på olika sätt rör medlemskapet i Svenska kyrkan. I motion 2017:24 av Anette Nordgren m.fl., *Medlemskap i Svenska kyrkan*, föreslogs att kyrkomötet skulle uppdra till kyrkostyrelsen att göra en översyn av 29 kap. 1 och 2 §§ kyrkoordningen, särskilt avseende kravet på medborgarskap, samt beträffande 6 § samma kapitel, angående beslut om medlemskap i Svenska kyrkan. Motionärerna menade att kravet på medborgarskap framstår som en rest från den tid när Svenska kyrkan var statskyrka och att ”medborgare” därför borde strykas ur bestämmelsen och att det klart ska framgå att dopet är medlemsgrundande. Vidare menade de att beslutskompetenserna enligt 6 § är oklara och att utlandskyrkoherden borde kunna besluta om tillhörighet för samtliga medlemmar av utlandsförsamlingen, oavsett om dessa är utländska eller svenska medborgare. Motionärerna lyfte även frågan om ”hur alla utländska medborgare utan bostad och uppehållstillstånd, som döps här, ska betraktas”.

I motion 2017:66, av Kjell Petersson och Leif Nordlander, *Kyrkoordningens bestämmelser om dop och kyrkotillhörighet* föreslogs att kyrkomötet skulle uppdra till kyrkostyrelsen att göra en översyn av kyrkoordningens bestämmelser om å ena sidan den döptes rättigheter och skyldigheter och å andra sidan den tillhöriges rättigheter och skyldigheter. Motionärerna menade att kyrkan har en relation till och ett ansvar för den döpte, vare sig personen är kyrkotillhörig eller inte och efterfrågade nya bestämmelser i kyrkoordningen genom vilka dopet ges en starkare ställning. Enligt motionärerna vore ett rimligt sätt att stärka dopets ställning att ge den döpte men utträdde rätt till kyrklig vigsel och begravning mot betalning enligt clearingsystemet.

I motion 2017:115, av Jesper Eneroth m.fl., *Ofrivilligt utträde ur Svenska kyrkan*, föreslogs att kyrkomötet skulle uppdra till kyrkostyrelsen att utreda möjligheten att vara medlem i Svenska kyrkan om folkbokföringsadress saknas. Den problematik som motionärerna belyste hör samman med det faktum att personer som avregistreras i folkbokföringen också avregistreras i kyrkobokföringen. Detta trots att de fortfarande är att betrakta som tillhöriga kyrkan eftersom tillhörigheten, såvida personen inte är utländsk medborgare och lämnat landet, endast kan upphöra efter ett aktivt handlande från den tillhörigas sida. För att komma till rätta med denna problematik krävs en förändring i kyrkobokföringssystemet.

De ovan nämnda motionerna behandlades av Tillsyns- och uppdragsutskottet i betänkandet TU 2017:6, *Medlemskap i Svenska kyrkan*. Utskottet föreslog att kyrkomötet skulle avslå samtliga motioner, men föreslog samtidigt, med anledning av motionerna, att kyrkomötet skulle uppdra åt kyrkostyrelsen att i arbetet med en översyn av frågor om kyrkotillhörigheten beakta det som utskottet har anfört. I sina överväganden anförde utskottet bl.a. följande.

I ett tidigare mer enhetligt samhälle där det fram till år 1951 i princip inte var möjligt att vara svensk medborgare och inte samtidigt tillhöra ett trosamfund och där Svenska kyrkan hade en nära förbindelse med staten kunde det vara naturligt att svenskt medborgarskap också var en förutsättning för kyrkotillhörighet. Såväl Svenska kyrkans ställning som människors livsmönster har påtagligt förändrats sedan det infördes bestämmelser om en direkt koppling mellan medborgarskap och kyrkotillhörighet. Det finns anledning att pröva om det bör göras ändringar i kyrkoordningens bestämmelser mot bakgrund av de samhällsförändringar som har ägt rum. Det har också tillkommit ett antal självständiga församlingar

som tillhör Svenska kyrkan genom Svenska kyrkan i utlandet. Samtidigt måste beaktas att Svenska kyrkan liksom systerkyrkor i andra länder har ett ansvar som är territoriellt bestämt.

Utskottet anförde vidare följande.

Utskottet har erfårit att ett arbete är under planering på kyrkokansliet som avser vissa frågor kring kyrkoordningens bestämmelser om kyrkotillhörighet. Utskottet ser det som angeläget att de frågor som tas upp i de tre motioner som behandlas i detta betänkande finns med i det arbetet. Utskottet menar att de tre motionerna ska avslås och att det istället ska ges ett samlat uppdrag till kyrkostyrelsen att i arbetet med en översyn av frågor om kyrkotillhörigheten beakta det som utskottet här har anfört.

Kyrkomötet beslutade i enlighet med utskottets förslag (KmSkr 2017:7).

3.2 Promemorian *Kyrkoordningens bestämmelser om kyrkotillhörighet – om medborgarskapets betydelse, dopets ställning i relation till utträdde m.m.*

Mot bakgrund av det ovan redovisade uppdraget från kyrkomötet, fastställdes direktiv för arbetets bedrivande inom kyrkokansliet. Som övergripande princip för arbetet har gällt att bestämmelserna om tillhörighet till Svenska kyrkan ska spegla kyrkans identitet och stå i samklang med den samtid som kyrkan har att verka i. Utgångspunkter för arbetet har även varit de i lagen (1998:1591) om Svenska kyrkan reglerade grunderna för Svenska kyrkan som trossamfund, bl.a. som öppen, rikstäckande folkkyrka. Vidare har principerna om dopet som huvudväg in i kyrkan, liksom möjligheten att tillhöra kyrkan i avvaktan på dop utgjort en grund för arbetet.

Kyrkomötesuppdraget resulterade i promemorian *Kyrkoordningens bestämmelser om kyrkotillhörighet – om medborgarskapets betydelse, dopets ställning i relation till utträdde m.m.* (härefter promemorian). I promemorian behandlas de tre motioner som tillsyn- och uppdragsutskottets betänkande TU 2017:6 berörde.

I promemorian föreslås att det inte längre ska finnas någon bestämmelse om grundläggande förutsättningar för tillhörighet till Svenska kyrkan utifrån medborgarskap och att den nuvarande bestämmelsen i 29 kap. 1 § kyrkoordningen, därför ska upphöra att gälla. Frågåendet av medborgarskap som grundläggande förutsättning för tillhörighet medför att alla som döps i Svenska kyrkans ordning blir upptagna i kyrkan genom dopet och att kyrkostyrelsen inte längre ska göra någon särskild prövning av förutsättningar för inträde för den som inte är svensk medborgare eller som är utländsk medborgare men inte bosatt i Sverige. Förslaget innebär också att ingen kommer att förlora sin tillhörighet till Svenska kyrkan vid bosättning utomlands eller vid övergivande av svenskt medborgarskap. Som en konsekvens av att den första paragrafen i kapitlet föreslås utgå, föreslås vissa följdändringar beträffande beteckningen av kapitlets resterande paragrafer. Följdändringar beträffande paragrafbeteckning krävs av samma anledning även i 11, 19 och 59 kap. kyrkoordningen.

Det föreslås också att beslut i tillhörighetsärenden för personer som inte är folkbokförda i Sverige ska fattas av kyrkoherden för den församling dit anmälan eller meddelandet lämnas in, i stället för av kyrkostyrelsen. Detta föreslås även gälla för en utlandsförsamling. Förändringen uppnås genom en ändring av 29 kap. 6 § fjärde stycket. De föreslagna nya lydelseerna av bestämmelserna i kyrkoordningen föreslås träda i kraft den 1 juli 2020.

Det föreslås ingen förändring av kyrkoordningens bestämmelser med anledning av frågan om döpta men utträdas ställning. Nuvarande reglering, enligt vilken kyrkoherden kan besluta om rätt till kyrklig vigsel och begravning vid särskilda skäl, bedöms ändamålsenlig.

Problemet med att tillhöriga personer som avregistrerats från folkbokföringen idag inte kan återfinnas i kyrkobokföringen, bedöms kunna lösas genom tekniska åtgärder i kyrkobokföringssystemet, med resultatet att personakten för dessa personer inte gallras bort till följd av registreringen i folkbokföringen.

3.3 Remissbehandling

Promemorian sändes ut på remiss i januari 2019 till samtliga stift, Svenska kyrkans överklagandenämnd, Svenska kyrkans ansvarsnämnd för biskopar, Svenska kyrkans valprovsningsnämnd och 69 församlingar och pastorat. Remissvar har inkommit från samtliga stift samt från Svenska kyrkans överklagandenämnd och Svenska kyrkans ansvarsnämnd för biskopar. Därutöver har inkommit remissvar från 33 församlingar och pastorat, däribland tre utlandsförsamlingar. Kungsbacka-Hanhals församling har meddelat att de inte har möjlighet att svara och Svenska kyrkans valprovsningsnämnd har meddelat att nämnden avstår från att lämna några synpunkter. Remissvaren finns tillgängliga i ärendet Ks 2018-0125.

4 Svenska kyrkans identitet

4.1 Bevarad identitet i förändring

Svenska kyrkan är ett trossamfund med en evangelisk-luthersk bekännelse ”*som leder sin historia tillbaka till de äldsta kristna församlingarna och deras bekännelse till Kristus*” (Kyrkoordning för Svenska kyrkan, Inledning till kyrkoordningen, Verbum AB 2018 s. 11). Svenska kyrkans uppdrag är detsamma i alla tider, att överräcka evangelium i ord och handling. Denna kallelse ska utföras på det sätt som är ändamålsenligt för varje tid. Detta kan uttryckas som att identiteten bevaras genom att förändras.

Martin Luther ville förändra sin tids kyrka i respekt för vad den hade att ge, men inte lyckades förmedla. Hans kritik är vägledande även för vårt kyrkoliv idag i Svenska kyrkan som en evangelisk-luthersk kyrka. Vi talar om 500 år av reformation, inte om att det var 500 år sedan reformationen skedde. En evangelisk-luthersk kyrka måste sträva efter att ständigt vara självprovande och komma till rätta med sådant som skymmer evangeliet.

Ordet reformation är dubbeltydigt. Dels betyder det att återställa något till sitt ursprung, dels att omforma något för framtiden. För reformatorerna var det viktigt att vända tillbaka till källorna. Reformatorerna hade också en stark betoning av nuet. Tron ska rusta människor för livet i varje tid. Den förändring som vi strävar efter i reformatorisk anda har därför både stadga och riktning. Den är till för att vi ska kunna bevara evangeliet i centrum på sätt som blir begripliga och verksamma idag.

Dessa utgångspunkter har varit framträdande och bärande när Svenska kyrkan stått inför organisationsförändringar, exempelvis under religionsfrihetens successiva framväxt. Av inledningen till kyrkoordningen framgår att ”ett evangelisk-lutherskt kyrkosamfund har stor frihet att utforma sin organisation utifrån vad som i varje tid bedöms mest ändamålsenligt”. Det anges också att kyrkoordningen kontinuerligt behöver ses över och anpassas till nya förutsättningar för att kunna fullgöra sin uppgift.

Det är konstitutivt för Svenska kyrkan att evangelium förkunnas och sakramenten delas ut. Människor ska komma till tro och kunna växa i sin tro. Konstitutivt är också

att det finns en gemenskap som fördjupas. Dessa båda aspekter, den funktionella aspekten och gemenskapsaspekten, finns också uttryckta i *Augsburgska bekännelsen* artikel VII om kyrkan:

Vidare lära de, att en helig kyrka ska äga bestånd till evärdelig tid. Men kyrkan är de heligas samfund, i vilket evangelium rent förkunnas och sakramenten rätt förvaltas.

Ordet förkunnas och sakramenten delas i församlingens gemenskap.

De frågor som det aktuella kyrkomötesuppdraget innefattar är i detta perspektiv centrala för att Svenska kyrkan ska fungera väl med hänsyn till de förändringar som skett i samhället och i relationen mellan kyrkan och staten. Omständigheterna och villkoren för tillhörigheten till gemenskapen kan växla över tid, evangeliet är dock ett och detsamma.

4.2 Öppen, rikstäckande folkkyrka

Svenska kyrkan är en öppen folkkyrka, som i samverkan mellan en demokratisk organisation och kyrkans ämbete bedriver en rikstäckande verksamhet. Detta framgår av 2 § lagen om Svenska kyrkan. Även i kyrkoordningen framhålls Svenska kyrkans karaktär som öppen folkkyrka, t.ex. genom att det i inledningen till första avdelningen *Svenska kyrkan som evangelisk-lutherskt trossamfund* anges att ”Kyrkans uppgift är att för alla klargöra vad dess tro, bekännelse och lära innebär. Svenska kyrkan inbjuder alla att tillhöra trons folk och att dela dess liv.”, liksom att det i inledningen till sjätte avdelningen *Kyrkotillhörighet* anges att

Svenska kyrkan är en öppen folkkyrka med uppdrag att förmedla evangelium i ord och handling. Kyrkan har rum för alla, för den sökande och tvivlande likaväl som för den trosvisse, för den som har hunnit kortare likaväl som den som hunnit längre på trons väg.

Folkkyrkobegreppet introducerades som ett alternativ till en statskyrka som styrdes av regenten. Även om folkkyrkobegreppet senare har kommit att tolkas som ett uttryck för att alla i hela folket är, eller åtminstone borde vara, evangelisk-lutherska kristna, så har begreppet redan från början förknippats med olika innebörder. I Sverige utvecklades folkkyrkotanken ursprungligen av biskopen i Västerås, Einar Billing. För Billing var det centrala att Ordet förkunnas för hela folket. Att vara folkkyrka handlar om en principiell öppenhet, både när det gäller medlemmarna och de som i övrigt bor eller vistas i församlingen. Folkkyrkobegreppet är alltså inte i första hand en sociologisk bestämning som grundar sig på antalet medlemmar. Tolkningen av innebörden i att vara folkkyrka har förändrats över tid.

Idag betonas folkkyrkobegreppets betydelse för att karakterisera Svenska kyrkans oberoende av hur stor andel av befolkningen som tillhör den. Öppenheten är en konsekvens av evangeliet, av kyrkans uppdrag att förkunna det goda budskapet om frälsning, befrielse, nåd och hopp i hela världen i enlighet med Jesu ord i Matteusevangeliet 28:18–20.

Åt mig har getts all makt i himlen och på jorden. Gå därför ut och gör alla folk till lärjungar: döp dem i Faderns och Sonens och den heliga Andens namn och lär dem att hålla alla de bud jag har gett er. Och jag är med er alla dagar till tidens slut.

Öppenheten är nödvändig för missionsuppdraget att nå fram till så många som möjligt med evangelium och omsätta det i handling, utan att sätta gränser för vilka vi riktar

oss till. Så fungerar också Svenska kyrkan, till exempel i samband med nationella händelser av stor vikt, inte minst vid stora katastrofer. Då söker sig många till Svenska kyrkans sammanhang. Svenska kyrkan gör inte anspråk på att företräda alla, men däremot tillhör det kyrkans identitet att vara öppen och välkomnande mot alla.

Svenska kyrkans syn på dopet innebär att det centrala är att Guds handlande kommer först. Denna syn på dopet knyter nära an till den teologiska motiveringen för att folkkyrkan är rikstäckande, nämligen att Gud söker var och en. Svenska kyrkan är inte en på personliga preferenser bildad gemenskap. Detta innebär dock inte att Svenska kyrkan underskattar eller bortser från församlingens betydelse som gemenskap. Utgångspunkten är alltså principiell och teologisk. Det finns härmed en nära relation mellan den öppna rikstäckande folkkyrkan och dopet. Relationen mellan kyrkotillhörighet och svenskt medborgarskap måste däremot förklaras utifrån Svenska kyrkans historiska utveckling.

Kyrkan i Sverige har ända sedan den tid då den var en romersk-katolsk kyrkoprovins haft ett geografiskt ansvarsområde som omfattar hela landet. Såväl territorialprincipen som principen om rikstäckande verksamhet utgör hörnstenar i Svenska kyrkans organisation och struktur och framgår numera av lagen om Svenska kyrkan. I kyrkoordningen regleras territorialprincipen i kapitel 35 genom att ange förutsättningarna för den tillhörigas församlingstillhörighet, vilken relaterar till den tillhörigas folkbokföring.

Territorialprincipen har alltså gällt för kyrkans organisation sedan medeltiden och anses idag bl.a. vara en förutsättning för möjligheten att bedriva en rikstäckande verksamhet (se t.ex. prop. 1997/98:116 s. 51). Synen på Svenska kyrkan som territoriell kommer till tydligt uttryck i förhållandena före år 1862, då socknen var såväl ”kommun” som församling. En gradvis separation mellan kyrka och stat visar sig i uppdelningen 1862. De frågor som aktualiseras i uppdraget från kyrkomötet 2017 är ett uttryck för att denna utveckling fortgår och att kyrkan måste ta ställning till den.

Territorialprincipen är, som framgått, historiskt betingad. Den har alltmer tolkats som bestämmande för var gränserna går för Svenska kyrkans ansvar, mellan församlingarna, stiftet och olika nationalkyrkor. Den har angivit hur långt uppdraget sträcker sig för lokal och regional nivå, samt för Svenska kyrkan som helhet. Uppdraget är dock vidare än ansvaret för medlemmarna inom församlingen, stiftet eller riket och innebär ett vistelseansvar, alltså ett ansvar för den kyrkliga verksamheten inte endast för dem som i formell mening tillhör församlingen, utan för alla som under tillfällig eller längre tid vistas i församlingen (jfr 2 kap. 1 § andra stycket kyrkoordningen). Detta relaterar samtidigt till den ekumeniska förpliktelsen som innebär att vi tar vårt vistelseansvar med respekt för andras tro, bekännelse och samfundstillhörighet, även för dem som bekänner sig till andra religioner (se Charta Oecumenica: Riktlinjer för det växande samarbetet mellan kyrkorna i Europa. Sveriges kristna råds skriftserie 1, Stockholm: Sveriges kristna råd 2001).

I detta sammanhang bör den ändring som gjordes i inledningen till åttonde avdelningen i kyrkoordningen år 2012 lyftas fram. Kyrkostyrelsen anförde följande i sin skrivelse *Strukturfrågor* (se KsSkr 2012:5, s. 143).

Trots att Svenska kyrkan huvudsakligen är verksam i Sverige och de frågor som behandlas i åttonde avdelningen främst berör den kyrkliga indelningen inom Sverige motsvarar beskrivningen av Svenska kyrkans uppdrag i den inledande meningen inte vår syn på den världsvida kyrkan och dess uppdrag. Kyrkans och församlingens uppdrag behandlas framför allt i de inledande avdelningarna i kyrkoordningen. Därför kan beskrivningen strykas här.

Kyrkomötet beslutade enligt detta förslag vilket medförde att en del av inledningen ströks enligt nedan:

KsSkr 2019:6

~~Svenska kyrkans uppdrag är att ge vidare evangelium i ord och handling till dem som bor i Sverige. Kyrkans geografiska gränser sammanfaller därför med nationens.~~ Svenska kyrkan framträder på lokal nivå som församlingar och på regional nivå som stift.

Den apostoliska trosbekännelsen innehåller formuleringen ”Vi tror ock på ... en helig allmänlig kyrka” och den nicenska ”en enda, helig, allmänlig och apostolisk kyrka”. En annan möjlig översättning är ”katolsk” i stället för ”allmänlig”. För att tydliggöra skillnaden mot den romersk-katolska kyrkan har ibland begreppet ”katolicitet” använts. Ordet har under 1900-talet särskilt brukats inom evangeliska kyrkor (bl.a. av Nathan Söderblom) för att betona deras historiska och ideella tillhörighet till den kristna världskyrkan.

4.3 Dop, kyrkotillhörighet, den världsvida kyrkan och samhörigheten med Kristus

I följande avsnitt lämnas en redogörelse för hur Svenska kyrkan, ur ett teologiskt perspektiv, ser på dopet och samhörigheten med Kristus, församlingen, Svenska kyrkan och den världsvida kyrkan.

Den döpta hör samman med Kristus, den världsvida kyrkan och ett specifikt trosfund, samtidigt. I dopordningens inledningsord 2 betonas samhörigheten med Kristus och den världsvida kyrkan.

Vi döps till gemenskap med Jesus Kristus,
med alla som genom tiderna
och över hela jorden
vill följa honom i liv och död,
med hopp om uppståndelse.
I dopet görs inte skillnad på människor.
Ingen är störst eller minst, först eller sist.
Alla är ett i Jesus Kristus.

Det är i denna kontext, se dopordningen Välkommandet, som den lokala församlingen i Svenska kyrkan placeras,

NN, vi välkomnar dig
i ... församling, en del av kyrkan i världen,
och tar emot dig med glädje och förväntan.

Här går en tydlig skillnad i dagen mellan medborgarskapets begränsade nationstillhörighet och dopets världsvida gemenskap. I Svenska kyrkans svar på det första konvergensdokumentet Baptism, Eucharist, Ministry, BEM-dokumentet, för Kyrkornas världsråds kommission för Faith and Order, kommenterades dokumentets § 6, att den som döps ”förenas med kyrkan i alla tider och på alla orter”, med en markering av vilka konsekvenser detta får för den kristna enheten. Svenska kyrkan framhöll att ”Inom kyrkan får inte finnas barriärer av olika slag, ty alla döpta är en enhet i Kristus. Kristi kropp får inte splittras genom skillnader i fråga om kön, ras eller social status” (se KE 1985:17 s. 15). Det konstaterades att detta motiv inte varit betonat i vår kyrka, men att det blivit framträdande i den aktuella svenska teologin. Utvecklingen mellan 1986 års kyrkohandbok och 2017 års kyrkohandbok tar ytterligare steg i denna riktning.

Ett av dopmotiven i biskopsbrevet Leva i dopet från 2011 (s. 24) är att klä sig i Kristus (jfr Galaterbrevet 3:27). Det innebär att det finns en grundläggande likhet mellan alla döpta och att gränser som skapas av folktillhörighet, social ställning eller könsroller förlorar sin betydelse. I biskopsbrevet på (s. 25) understryks också att

(K)yrkan innefattar hela den världsvida kristna gemenskapen. Svenska kyrkan och den församling där dopet sker är en del av denna världsvida kyrka. Att höra till kyrkan handlar om att vara del av Kristi kropp, att tillhöra de heligas gemenskap, som det uttrycks i kyrkans trosbekännelse. Att vara en enda kropp är ett starkt uttryck för samhörighet, att vara döpt är att dela samma kropp med många. Vi har inte valt varandra, men Jesus har gett oss budet att älska även dem vi inte valt att höra samman med, till och med dem vi inte tycker om.

Samma ståndpunkt har lyfts fram av Läronämnden i ett yttrande från 2003 om Svenska kyrkan som del av Kristi världsvida kyrka (se Ln 2003:11y).

Från jordens alla väderstreck samlar Gud genom Jesus Kristus en församling. Kyrkan har uppdraget att erbjuda alla människor Guds rikets gemenskap, som inte känner några jordiska gränser.

Detta innebär att vi som kristna har flera olika identiteter. Vi är inte bara kristna individer, medlemmar av en lokal församling och en kyrka, utan även delaktiga i den världsvida kristenheten och hör samman med alla människor, skapade till Guds avbild.

Kyrkan är inte etniskt bestämd och nationerna har ingen konstitutiv betydelse för kyrkans identitet. Kyrkan är Guds folk och Kristi kropp. Med sitt centrum och sin livskälla i Kristus och evangeliet om honom har Svenska kyrkan som en del av den världsvida kyrkan ett uppdrag i Sverige. Det är ett gudomligt tecken att de människor som i Sverige inbjuds att tillhöra Guds folk återspeglar rikedomerna i skapelsen och i Kristi världsvida kyrka.

Utifrån Läronämndens uttalanden om att Svenska kyrkan har ett uppdrag i Sverige, finns anledning att påminna om den ändring av inledningstexten till åttonde avdelningen i kyrkoordningen som kyrkomötet gjorde 2012, i syfte att bättre spegla Svenska kyrkans uppdrag som en del av den världsvida kyrkan, se avsnitt 4.2.

I biskopsbrevet Leva i dopet (s. 42) konstateras att de olika stegen mot relationsändringen mellan Svenska kyrkan och staten också inneburit att skillnaden mellan att vara medborgare och tillhöra Svenska kyrkan successivt blivit tydligare. Där betonas också (s. 26) att "(E)n gemenskap på dopets grund måste ständigt sträva efter att vara gränsöverskridande. Kyrkan är övningsplatsen för den stora nästankärleken som omfattar alla människor, döpta som odöpta."

5 Bestämmelser om kyrkotillhörighet

Frågan om hur de som tillhör Svenska kyrkan ska benämnas har varit föremål för återkommande diskussioner genom åren. Det har närmare bestämt diskuterats huruvida begreppet medlem eller kyrkotillhörig bör användas. Ett ställningstagande vid kyrkomötet 2004 fastslog dock att användandet av båda begreppen bejakas. De grundläggande bestämmelserna om vem som får vara tillhörig Svenska kyrkan, som bygger på det svenska medborgarskapet eller bosättning inom riket, tillkom i samband med 1951 års religionsfrihetslag (1951:680). Möjligheten för en utländsk medborgare, bosatt utanför riket, att tillhöra Svenska kyrkan infördes 1980 genom en dispensregel.

Före religionsfrihetslagens tillkomst hade bestämmelser om tillhörighet till Svenska kyrkan saknats eftersom alla ansågs tillhöra kyrkan och dopet var obligatoriskt.

I dag finns det två sätt att bli tillhörig Svenska kyrkan, antingen genom dop i Svenska kyrkans ordning eller genom ett anmälningsförfarande. Sedan den 1 januari 1996 är dopet utpekat som huvudvägen för tillhörighet och de flesta som träder in i kyrkan gör det också genom dopet.

5.1 Dopet blir tillhörighetsgrundade

Kyrkotillhörighet och rättslig reglering av kyrkotillhörigheten i fråga om att fastställa dopet som huvudväg in i kyrkan hade för tiden innan 1996 varit föremål för ett långt och omfattande utredningsarbete. Detta till skillnad från bestämmelserna om vem som får vara medlem i Svenska kyrkan, vilka i princip lämnats oförändrade.

Utredningsprocessen i syfte att fastställa dopet som huvudväg in i kyrkan startades genom en inomkyrklig debatt som sträckte sig mellan år 1951 till 1992. Redan under tillkomsten av 1951 års religionsfrihetslag hade det inom kyrkan framförts önskemål om att dopet borde ges en starkare ställning i tillhörighetshänseende, något som emellertid inte ledde till någon kyrklig enighet i frågan. Diskussionen intensifierades sedermera när frågan om relationsändringen med staten inleddes.

I de allmänna utredningarna rörande relationsändringen hade konstaterats att det i första hand borde ankomma på Svenska kyrkan själv att ange sina bestämmelser för medlemskap, varvid hänsyn skulle tas till regeringsformens bestämmelser om negativ religionsfrihet samt till statens krav på att kyrkan ska vara demokratiskt uppbyggd (se SOU 1994:42 s. 96 f. och SOU 1992:9 s. 290). Mot denna bakgrund fördes långa och omfattande diskussioner med en ibland påtaglig polarisering mellan företrädare för olika ståndpunkter. På uppdrag av 1983 års kyrkomöte tillsatte Svenska kyrkans centralstyrelse en arbetsgrupp med uppgift att göra en förutsättningslös och allsidig utredning av frågan om kyrkotillhörighet. Under 1989 avslutade arbetsgruppen sitt arbete genom ett slutbetänkande (SKU 1989:1). Det konstaterades att det bland remissinstanserna fanns ett nästintill totalt stöd för ett konkret åtgärdsprogram för stärkande av dopets ställning.

Efter en jämförelse av kyrkorätten i de lutherska kyrkorna mellan år 1968 och 1977 på initiativ av Lutherska världsförbundets teologiska studieavdelning konstaterades att samtliga lutherska kyrkor – med undantag för svenska kyrkan – uppställde dopet som en obestridd förutsättning för medlemskap i kyrkan. Den svenska ordningen kom därmed att ifrågasättas med hänsyn till de ekumeniska konsekvenserna.

1982 offentliggjorde Kyrkornas världsråds kommission för Faith and Order det första konvergensdokumentet *Baptism, Eucharist, Ministry*, det s.k. BEM-dokumentet. Dokumentet betraktas som ett av de mest betydelsefulla ekumeniska dokumenten, liksom för Svenska kyrkans del, Svenska kyrkans svar på dokumentet 1985. I sitt svar pekade Svenska kyrkan på att det ekumeniska arbete som var bakgrunden till BEM hörde till det som lett till att Svenska kyrkan kommit att utreda frågan om dop och kyrkotillhörighet (se Evangelisationsutskottets betänkande 1985:17 med anledning av motioner rörande läronämndens förslag till svar från Svenska kyrkan på det ekumeniska dokumentet *Dop, Nattvard, Ämbete*, KE 1985:17 s. 6, bilaga 4, s. 18).

Vid 1992 års kyrkomöte kom sedermera kyrkomötet, på förslag av Andra kyrkolagsutskottet, att uppdra åt Svenska kyrkans centralstyrelse att tillsätta en särskild beredningsgrupp, kyrkotillhörighetsberedningen, med uppgift att med utgångspunkt i utskottets betänkande lägga fram förslag till rättslig reglering angående kyrkotillhö-

righeten i Svenska kyrkan. Andra kyrkolagsutskottets betänkande innehöll, med utgångspunkt i Läronämndens yttrande, en teologisk grund för beredningens kommande arbete. I sina överväganden menade utskottet att det principiellt helt övervägande var att kyrkotillhörigheten bestämdes av kyrkans självförståelse, utifrån kyrkans identitet och att denna självförståelse skulle föras fram i dialog med staten. Utskottet hänvisade i denna del till Läronämndens yttrande i vilket Läronämnden angivit att regleringen av kyrkotillhörigheten bör göras utifrån Svenska kyrkans identitet och samhörighet med Kristi kyrka, vilken enligt Läronämnden inte kan identifieras med men manifesteras i Svenska kyrkan.

Enligt utskottet skulle följande principer vara vägledande för beredningsgruppen i arbetet med att utforma tillhörighetsreglerna utifrån kyrkans identitet (jfr ”Kyrkotillhörigheten i Svenska kyrkan – betänkande från den av Svenska kyrkans centralstyrelse tillsatta Kyrkotillhörighetsberedningen”, mars 1993, s. 5 f).

- 1) Det finns ett grundläggande samband mellan dop och kyrkotillhörighet. Endera har den enskilde genom dopet fått tillhörighet till kyrkan eller så syftar tillhörigheten till ett kommande dop. Dopet är ett sakrament. Eftersom dopet är kyrkogrundande kan det få rättliga följder, men det primära är dopets sakramentala karaktär.
- 2) Svenska kyrkan är ett nådessamfund och står i en folkkyrklig tradition. Svenska kyrkan ska därför inte gestaltas i föreningsrättsliga kategorier, d.v.s. som en sammanslutning av likasinnade. Om de gällande tillhörighetsreglerna i något avseende kan förknippas med tvång finns en konflikt med principen om kyrkan som nådessamfund.
- 3) Svenska kyrkan har en särskild historia och situation och därför måste frågan hur man ska kunna höra in under kyrkan på vägen till dopet få en grundlig genomlysning. De odöptas möjlighet att tillhöra kyrkan på väg till dopet får inte sättas i fråga.
- 4) Familjen har stor betydelse i religiöst avseende. Samhörigheten mellan barn och föräldrar när det gäller barnens kyrkotillhörighet och religiösa fostran är viktig.

I mars 1993 avlämnade kyrkotillhörighetsberedningen sitt betänkande *Kyrkotillhörigheten i Svenska kyrkan*. Efter starkt stöd hos remissinstanserna lade Centralstyrelsen fram förslag till nya bestämmelser om kyrkotillhörighet i kyrkolagens tredje kapitel (se *Kyrkotillhörigheten i Svenska kyrkan*, CsSkr 1994:4).

Förslagen utgick från ett antal principiella utgångspunkter hämtade från Kyrkotillhörighetsberedningens betänkande. För det första angavs som en självklar teologisk utgångspunkt artikel VII i den Augsburgska bekännelsen av år 1530; ”Kyrkan är de heligas samfund, i vilket evangelium rent förkunnas och sakramenten rätt förvaltas”. Av detta angavs följa att kyrkan inte enbart är en funktion utan samtidigt en gemenskap, vilket också angavs gälla för Svenska kyrkan som folkkyrka. Vidare menade Centralstyrelsen att ”I likhet med andra kristna kyrkor kan och vill hon manifestera Kristi världsvida kyrka.” Centralstyrelsen hänvisade också till hur den beskrivit Svenska kyrkan som folkkyrka i sin programförklaring och verksamhetsplan 1990–1992 s.4 f.;

Att Kristus gav ut sig själv är en gåva och förebild för kyrkan. Kyrkan ska tjäna människorna, folket, såsom Kristus med sitt liv älskade världen. Evangeliet skall förkunnas så att det kan höras av alla, och ge liv och frälsning åt alla dem som tar emot det.

Gällande Svenska kyrkan som en del av den världsvida kyrkan, menade Centralstyrelsen, i likhet med Svenska kyrkans församlingarnas församling, att det var viktigt att lyfta fram det nytestamentliga materialet, vilket menades berika men inte motsäga Kyrkotillhörighetsberedningens framställning. Det angavs att följande drag i Nya testamentets bild av kyrkan är grundläggande vid regleringen av kyrkotillhörigheten:

- kyrkan är Guds folk. Utvalt av Gud och lett av Gud genom historien
- kyrkan är Kristi kopp, där de enskilda lemmarna ska samverka och tjäna varandra
- kyrkan är till för alla, inte avgränsad till någon etnisk eller kulturell grupp.

Konsekvensen av delaktigheten i Kristi kyrka är också att Svenska kyrkan som folkkyrka är en inklusiv kyrka, som välkomnar och har rum för flera kulturer och språk (se CsSkr 1994:4 s. 16).

I skrivelsen redogjordes också för synen på relationen mellan kyrkosyn och kyrkorätt (se CsSkr 1994:4 s. 13). Det angavs att

Kyrkans gestaltning och organisation är betydelsefull, därför att den avspeglar kyrkans budskap. Kyrkan bygger på uppenbarelsen i Jesus Kristus, som givits till frälsning för hela skapelsen. Dock är evangeliet ett, medan kyrkans organisation kan se olika ut. Det betyder inte att det är oväsentligt hur organisationen ser ut. Den kan mer eller mindre stå i samklang med evangeliet, mer eller mindre tjäna kyrkans uppgift att vara redskap för Guds rike.

Vidare angavs i skrivelsen (se CsSkr 1994:4 s. 13) att

Kyrkan har genom historien använt sig av olika organisationsformer, ofta lånade från omgivningen. Det viktiga har varit att de ställs i relation till budskapet och till den uppgift kyrkan har i samtiden. Ändras inte organisationen när samhället förändras, får kyrkan svårigheter att fullgöra sin uppgift och kan i värsta fall fördunkla evangelium.

De nya bestämmelsernas innebörd och behandling

Mot den ovan nämnda bakgrunden föreslogs nya bestämmelser angående kyrkotillhörigheten tas in i kyrkolagen (1992:300). Förslagen var av följande innebörd.

- 1) Den huvudregel som föreslogs gälla var att upptagande i Svenska kyrkan för såväl barn som vuxna skulle ske genom dopet.
- 2) Därutöver skulle barn kunna tas upp efter meddelande av vårdnadshavare.
- 3) Vuxna skulle upptas efter anmälan om de var döpta i evangelisk-luthersk kyrka eller om de var döpta i annan kristen kyrkas ordning och begärde undervisning om Svenska kyrkans tro, bekännelse och lära.
- 4) En vuxen som inte var döpt och som begärde undervisning om Svenska kyrkans tro, bekännelse och lära som förberedelse för dop skulle också kunna upptas efter anmälan.
- 5) I en särskild övergångsbestämmelse stadgades att den som den 1 januari 1996, då lagen föreslogs träda i kraft, tillhörde Svenska kyrkan skulle behålla sin kyrkotillhörighet utan särskild åtgärd.

Läronämndens angav i sitt yttrande att Centralstyrelsens förslag innebar en reglering i enlighet med de principiella utgångspunkter som Läronämnden tidigare redovisat gällande kyrkotillhörigheten (se Läronämndens yttrande 1994:2 med anledning av Svenska kyrkans centralstyrelsens skrivelse om kyrkotillhörigheten i Svenska kyrkan

och motioner i anslutning därtill). Läronämnden konstaterade att den föreslagna regleringen innebar att dop och öppenhet inte ställdes mot varandra. Vidare menade Läronämnden att förslagen framhävde dopet som ett nådeserbjudande och därmed som en inledning till ett liv i församlingens gemenskap, samtidigt som öppenhet visades människor som ville tillhöra kyrkan i avvaktan på dop. På detta sätt menade Läronämnden att kyrkotillhörighetsreglerna var grundade i kyrkans självförståelse.

Centralstyrelsens förslag behandlades av Andra kyrkolagsutskottet genom betänkandet *Kyrkotillhörighet i Svenska kyrkan*; 2 KL 1994:7. Utskottet ansåg att förslaget på ett genomtänkt sätt fullföljde de principer som fastslagits vid 1992 års kyrkomöte. Utskottet konstaterade att utformningen av tillhörighetsbestämmelserna klargjorde sambandet mellan dop och kyrkotillhörighet och att alla som är på väg mot dopet kan tillhöra kyrkan. Utskottet ansåg vidare att Svenska kyrkans roll som nådessamfund tydliggjordes samtidigt som kyrkans karaktär som öppen folkkyrka bibehölls.

Utskottet menade att med föreslagen reglering framhävdes dopet som ett nådeserbjudande där dopet ger tillhörighet till Kristi kyrka och är en inledning till ett liv i församlingens gemenskap och att Svenska kyrkan därigenom blir tydligare i sin framtoning. Beträffande Svenska kyrkan som folkkyrka uttalade utskottet följande (2 KL 1994:7 s. 5).

Kyrkans öppenhet innebär att den inbjuder alla till – utan redovisning av egna kvalifikationer – tillhörighet och delaktighet. Ingen är utestängd och ingen utesluts. Tillhörigheten bestäms inte av den personliga bekännelsen, utan av att Gud i sin nåd kallar och inbjuder varje människa. Detta är evangeliets öppenhet. (...) Kyrkans rikstäckande verksamhet syftar till att Gud skall nå alla människor i landet. Ingen är ställd utanför och undandragen kyrklig verksamhet. Det finns enligt utskottets mening skäl att hävda att Centralstyrelsens förslag leder till att kyrkan förblir öppen och tar större hänsyn till enskilda människors sökande och föräldrars rätt att bestämma över sina barn.

Utskottet föreslog att de av Centralstyrelsen framtagna förslagen om kyrkotillhörighet skulle antas av kyrkomötet, med vissa smärre ändringar, och att detta skulle anmälas till regeringen. Kyrkomötet beslutade i enlighet med detta. Mot bakgrund av de lagförslag som kyrkomötet anmodat regeringen att förelägga riksdagen, lämnade regeringen under 1995 propositionen *Kyrkotillhörighet i Svenska kyrkan* (prop. 1994/95:226). I propositionen konstaterades att det från statens sida länge stått klart att det funnits ett behov av att reformera reglerna om tillhörighet till Svenska kyrkan utifrån religionsfrihetsperspektiv (prop. 1994/95:226 s.14). När förslagen till nya bestämmelser om kyrkotillhörigheten i ovan nämnda proposition lades fram, var det mot bakgrund av ett konstaterande om att kyrklig enighet hade uppnåtts efter en lång tids utredning och att det förslag som presenterades var i enlighet med kyrkans eget förslag (a. prop. s. 14 f.). Beträffande bestämmelsernas sakliga innebörd konstaterade regeringen att kyrkomötets förslag byggde på kyrkans syn på sig själv som trossamfund och att staten inte borde ha några synpunkter på detta så länge förslagen inte stod i strid mot Sveriges konstitution eller grundläggande rättssäkerhetskrav (a. prop. s. 17).

Regeringen noterade att kyrkomötets förslag även innebar en förändring med innebörd att Svenska kyrkans centralstyrelse skulle vara den instans som prövade ansökningar om att få tillhöra Svenska kyrkan från dem som inte var folkbokförda i Sverige. Uppgiften att besluta var tidigare uppdelad. Pastor (i regel kyrkoherden), i den församling där den person vistades som ansökan eller anmälan om kyrkotillhörighet avsåg, beslutade beträffande dem som befann sig i landet. För utlandssvenskar i andra länder beslutade svensk diplomat eller konsul som hade fått regeringens förordnande. Det var slutligen regeringen eller den myndighet som regeringen bestämde

som beslutade i frågor om kyrkotillhörighet för personer som inte var svenska medborgare och inte heller bodde i Sverige. Den myndighet som regeringen givit rätt att fatta beslut i dessa ärenden var Uppsala domkapitel. Förslaget till omorganiseringen kom från kyrkans håll, men några särskilda motiv finns inte i de kyrkliga förarbetena. Regeringen fann förändringen lämplig mot bakgrund av Centralstyrelsens roll och ansvar för kyrkans centrala medlemskapsregister (a. prop. s. 16).

De nya bestämmelserna om kyrkotillhörighet stadgades i kyrkolagen och trädde i kraft den 1 januari 1996. Bestämmelserna kom sedermera att föras över till kyrkoordningen, utan att några ändringar gjordes utöver de ändringar som var nödvändiga till följd av de ändrade kyrka-statrelationerna.

5.2 Tillhörigheten fram till och med 1951 års religionsfrihetslag

Sverige har en lång historia av religiös enhet. I 1686 års kyrkolag talades om ”den rätta kristliga läran” och ”vår kristliga religion”. Alla förutsattes vara kristna och dopet var obligatoriskt. Enligt 1686 års kyrkolag ålades föräldrarna att låta döpa sitt barn ”åtminstone inom det åttonde dygnet” efter födseln. Ett från statstillhörigheten skilt medlemskap i ett kyrkosamfund var otänkbart, innan en ny samhällssyn växte fram under inflytande av upplysningsfilosofin på 1700-talet. Religionsfriheten utvecklades sent i Sverige. Genom uppdelningen mellan kyrkligt och borgerligt 1862 och regleringen genom 1860 och 1873 års dissenterlagsstiftning, som öppnade möjlighet att utträda ur kyrkan för att ansluta sig till ett annat kristet samfund, började frågan om medlemskapet i kyrkan aktualiseras. Fortfarande utgick man dock från grundtanken att alla svenska medborgare tillhörde kyrkan och att de som utträdde utgjorde undantag. 1864 utsträcktes tiden inom vilken dop skulle förrättas till sex veckor efter födseln. Undan för undan skedde också en uppluckring av den tidigare kyrkotukten genom att underlåtenhet att föra barn till dopet inte längre beivrades. Fram till 1915 gällde som villkor för kyrklig vigsel krav på dop, confirmation och nattvardsgång. 1880 öppnades dock en möjlighet för den som tillhörde kyrkan utan att vara döpt att få vigas borgerligt. Dopseden försvagades således, men lagstiftaren räknade fortfarande inte med förekomsten av några konfessionslösa medborgare. I kyrkobokföringen antecknades därför alla, som inte uttryckligen anmält sin avsikt att övergå till annat trossamfund, som medlemmar av kyrkan. På så sätt uppkom en unik kyrkorättslig situation och det var denna som så småningom kom att lagfästas i de regler om medlemskap i Svenska kyrkan som togs in i religionsfrihetslagen 1951 (”Dopet-teologiskt, kyrkorättsligt och pastoralt”, s. 46).

1909 anhöll riksdagen om en utredning rörande under vilka villkor det kunde tillåtas att medlem av Svenska kyrkan utträdde, även utan uppgiven avsikt att övergå till annat trossamfund. I de motioner som föranlett utredningen hade påtalats att förslaget skulle medföra en principiell förändring av förhållandet mellan kyrka och folk i Sverige. Hittills hade de ansetts sammanfalla, men verkligheten var en annan.

En rätt till fritt utträde ur Svenska kyrkan kom slutligen att föreslås grundat på de religionsfrihetssakkunnigas betänkande ”Vidgad rätt till utträde ur Svenska kyrkan jämte därmed sammanhängande frågor” (SOU 1927:13). Det bedömdes gynna kyrkans inre liv och styrka om de som kände medlemskapet som ett tvång fick utträda. Vid 1929 års kyrkomöte lades även den s.k. biskopsmotionen (Allmänna kyrkomötets protokoll 1929, motion Nr 1, av herr biskop Danell m.fl., angående vissa kyrkoorganisatoriska frågor) fram, av vilken det framgick att biskoparna ställde sig bakom ett

fritt utträde eftersom tvånget ansågs fördunkla kyrkans religiösa karaktär. Det argumenterades även för ett friare förhållande mellan kyrkan och staten. Det grundläggande motivet för motionens förslag var den ”religiöst motiverade folkkyrkotanken”, initierad av biskop Billing (Billing, ”Den svenska folkkyrkan”, s. 124). Det dröjde dock ända fram till den 1 januari 1952 innan religionsfrihetslagen (1951:680) trädde ikraft, grundad på dissenterlagskommitténs betänkande Religionsfrihetslag m.m. (SOU 1949:20).

Lagens portalparagrafer innebar en rätt att fritt utöva sin religion, delta i religiösa sammankomster, tillsammans med andra bilda religiösa sammanslutningar, samt rätt att inte tillhöra något samfund. Den nya lagen innehöll också bestämmelser om tillhörighet i Svenska kyrkan.

Enligt den inledande bestämmelsen om medlemskap i Svenska kyrkan kunde endast svensk medborgare eller här i riket bosatt utlänning vara medlem av Svenska kyrkan. Som skäl till detta ställningstagande fördes följande argument fram (se prop. 1951 nr 100 s. 55 f).

Vid angivandet av de allmänna grundsatserna för medlemskapet i den svenska kyrkan bör slutligen framhållas att denna kyrka är nationellt bestämd. För medlemskap måste således gälla vissa förutsättningar som anknyta till det svenska statsområdet. Medborgarskapet synes härvid böra bilda utgångspunkten. Svensk medborgare bör alltid kunna vara medlem av kyrkan. Härav följer att även svensk medborgare som icke är kyrkobokförd i riket kan tillhöra kyrkan; det torde icke vålla några större svårigheter att åstadkomma de tekniska anordningar som erfordras för att denne skall kunna inträda i eller utträda ur kyrkan. Tveksamt kan vara om möjligheten att tillhöra kyrkan också bör vara begränsad till svenska medborgare. Såsom i det föregående anförts ha gällande regler ansetts innebära att även här i riket bosatta utlänningar kunna tillhöra kyrkan. Mot ett medlemskap i kyrkan för utlänningar kan anföras att det knappast kan komma i fråga att giva utlänning rösträtt vid kyrkliga val och beslut, såsom ej heller skett i nu gällande lag om församlingsstyrelse. Det kan emellertid icke bortses från att medlemskapet i första hand har en religiös innebörd. Utlänning bör icke utestängas från delaktighet i den kyrkliga gemenskapen. Förutsättning för utlännings medlemskap bör dock vara att han är bosatt i riket. Tillräckliga skäl att även bereda utlänning, som icke är bosatt i riket, möjlighet att vinna inträde i kyrkan eller att kvarstå i denna torde icke föreligga.

Enligt bestämmelserna om tillhörighet i Svenska kyrkan kunde den som var bosatt i Sverige träda in i kyrkan på följande sätt.

- a) Barn inom äktenskap blev medlem vid födseln om någon av föräldrarna tillhörde kyrkan.
- b) Barn utom äktenskap blev medlemmar vid födseln om modern tillhörde kyrkan, eller genom föräldrarnas giftermål innan barnet fyllt 12 år, om en av dem tillhör kyrkan.
- c) Utländsk evangelisk-luthersk trosbekännare ansågs vid förvärv av svenskt medborgarskap upptagen i kyrkan.
- d) I andra fall kunde man genom ansökan hos pastor vinna inträde i Svenska kyrkan om man visade att man var döpt i Svenska kyrkans ordning eller hade erhållit undervisning i kyrkans lära och avgav försäkran om att ansökningen var grundad på allvarliga religiösa skäl.

Ingen av de fyra vägarna till tillhörighet ställde således upp dopet som ett krav för medlemskap, vilket medförde att det saknades garantier för att kyrkans medlemmar var döpta. Genom dopet och tillhörighet till ett annat evangeliskt-lutherskt trossamfund erhöles dock en ovillkorlig rätt att tas upp i kyrkan.

I förarbetena gjorde regeringen även klart att Svenska kyrkan inte var att se som en statsinstitution i samma mening som andra sådana (se prop. 1951 nr 100 s. 49 f).

Vill man med beteckningen statsinstitution säga t.ex. att kyrkans verksamhet regleras genom lagstiftning, utövad av Kungl. Maj :t och riksdagen i bestämda former och i vissa fall med kyrkomötets medverkan, att vissa administrativa kyrkliga ärenden avgöras av Kungl. Maj :t eller att den kyrkliga ekonomin till väsentlig del vilar på beskattning, torde icke något vara att invända mot uttryckssättet. Det måste dock samtidigt beaktas att kyrkan icke är en statsinstitution i samma mening som andra sådana, den har en annan uppgift och en annan karaktär än statsinstitutioner i allmänhet. Den har icke upprättats såsom ett led i den statliga verksamheten och dess huvuduppgift är icke att handhava statliga angelägenheter, även om också sådana kunna vara uppdragna åt kyrkliga myndigheter, t.ex. folkbokföring. Kyrkan är en andlig gemenskap, ett trossamfund, som leder sitt ursprung från de äldsta kristna församlingarna och vars karaktär och verksamhet bestämmas av dess bekännelse.

Även kyrkomötet godkände förslaget till religionsfrihetslag (se RegSkr 1951:3, KL 20). I utskottsbetänkandet angavs att förslaget var av djupt ingripande betydelse för Svenska kyrkan, eftersom grunderna för medlemskapet i kyrkan skulle komma att återverka på kyrkans möjligheter att fylla sin uppgift. Utskottet menade dock att endast en synpunkt skulle vara avgörande inför kyrkomötets ställningstagande beträffande lagförslaget, nämligen dess förenlighet med kyrkans religiösa uppgift och samfundskaraktär. Utskottet hänvisade även till biskopsmotionen från 1929 års kyrkomöte och dess grundsatser.

Utskottet berörde också förhållandet mellan kyrkan och staten och anförde därvid följande (se KL 1951 nr 20 s. 15 f).

I detta sammanhang bör emellertid också understrykas, att genom den föreslagna religionsfrihetslagstiftningen ingen förändring inträder i den särskilda ställning kyrkan intager genom sin förbindelse med staten. Kyrkans yttre ställning är i princip densamma. Att det kan komma att föreligga bristande överensstämmelse mellan tillhörigheten till kyrkan och medborgarskapet är icke någon nyhet; så är redan nu fallet. Kyrkan är icke i denna mening identisk med staten. Men kyrkans verksamhet omspannar hela riket, och man har att räkna med att den alldeles övervägande delen av folket under överskådlig tid kommer att tillhöra kyrkan. (...) Stat och kyrka hänföra sig i sin verksamhet till samma folk, och det är till gagn för detta folk, att de vid fullgörandet av sin tjänst följa den i regeringsformen angivna maximen att ”räcka varandra handen”.

Med religionsfrihetslagen och bestämmelserna om tillhörighet i Svenska kyrkan upphörde i huvudsak sambandet mellan att vara medborgare i Sverige och att tillhöra Svenska kyrkan (se Sören Ekström, *Kyrkan och staten – reformarbetet 1956–1999*, s. 3).

5.3 1980 års ändring av religionsfrihetslagen

Genom en ändring i religionsfrihetslagen öppnades från och med den 1 januari 1980 möjligheten för en utländsk medborgare bosatt utomlands att tillhöra Svenska kyrkan efter beslut av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämde. Ändringen i religionsfrihetslagen gjordes på initiativ från 1979 års kyrkomöte (Kyrkomötets skrivelse nr 2 1979-02-09). Svenskt medborgarskap eller bosättning i Sverige som villkor för medlemskap var huvudregeln ”eftersom Svenska kyrkan inte generellt torde kunna påtaga sig ett längre gående ansvar i sin verksamhet utom rikets gränser” (KL 1979:2, prop. 1979/80:19 s. 14). Det fanns dock tre exempel på situationer som motiverade en ändring av de gällande bestämmelserna. Det gällde en kvinna som gift sig utomlands och fått makens nationalitet och lämnat den svenska, en invandrare som vid vistelsen i Sverige fått stark samhörighet med Svenska kyrkan men flyttat tillbaka till sitt eget land och utländsk medborgare som kommit i nära kontakt med Svenska kyrkans verksamhet utomlands. Utredningsnämnden menade att det var önskvärt att sådana individuella problem kunde lösas och att dispensmöjligheten inte borde vara bunden vid formella krav på viss tids vistelse i Sverige, dop i Svenska kyrkans ordning eller dylikt.

5.4 Dagens bestämmelser i 29 kap. kyrkoordningen

Bestämmelser om kyrkotillhörighet finns i kyrkoordningens 29 kap. I 1 § stadgas de grundläggande villkor som gäller för kyrkotillhörighet. En person som är svensk medborgare, eller utländsk medborgare bosatt i Sverige, får enligt huvudregeln i paragrafens första stycke tillhöra Svenska kyrkan. Kyrkostyrelsen får dock besluta att även någon annan person får tillhöra Svenska kyrkan, vilket framgår av andra stycket i samma paragraf.

Det finns två sätt att bli tillhörig Svenska kyrkan, antingen genom dop i Svenska kyrkans ordning eller genom ett anmälningsförfarande. Enligt 2 § blir den som döps i Svenska kyrkans ordning upptagen i Svenska kyrkan. Bestämmelsen är ett uttryck för den grundläggande principen om att dopet är huvudvägen in i Svenska kyrkan. För en utländsk medborgare som döps i Svenska kyrkans ordning, men som inte är bosatt i Sverige krävs dock, utöver dopet, ett beslut av kyrkostyrelsen om tillhörighet, i enlighet med regleringen i 1 § andra stycket. Bestämmelsen om upptagande genom dopet gäller såväl för barn som för vuxna.

Det går också att bli tillhörig Svenska kyrkan på annat sätt än genom dopet, nämligen genom en skriftlig anmälan eller, gällande barn, genom ett meddelande från barnets vårdnadshavare. Ett barn som fyllt 12 år ska själv ha samtyckt till såväl dop som inträde genom meddelande, vilket är en konsekvens av en bestämmelse i lagen (1998:1593) om trossamfund. För vuxnas upptagande i kyrkan genom anmälan gäller vissa villkor, vilka stadgas i 29 kap. 4 § kyrkoordningen. Enligt bestämmelsen gäller att den som har fyllt 18 år och som i annat fall än genom dop i Svenska kyrkans ordning vill inträda i Svenska kyrkan, efter skriftlig anmälan ska tas upp i Svenska kyrkan om han eller hon 1) är döpt i Svenska kyrkans eller någon annan evangelisk-luthersk kyrkas ordning eller i en kyrka eller ett samfund som Svenska kyrkan genom beslut av kyrkomötet ingått en överenskommelse om särskild ekumenisk samverkan med, eller 2) är döpt i något annat kristet trossamfunds ordning och samtidigt med sin anmälan begär undervisning i Svenska kyrkans tro, bekännelse och lära, eller 3) samtidigt med sin anmälan begär undervisning i Svenska kyrkans tro, bekännelse och lära som förberedelse för dop.

I 6 § nämnt kapitel regleras vem som fattar beslut om kyrkotillhörighet. Frågor om upptagande i kyrkan prövas av kyrkoherden för den församling där den som ärendet

rör, enligt 35 kap. 1 a–6 §§, ska vara kyrkobokförd. För den som inte är folkbokförd i Sverige prövas däremot frågor om inträde och utträde av kyrkostyrelsen. Även kyrkoherden för en utlandsförsamling får pröva frågor om inträde och utträde för den som inte är folkbokförd i Sverige men är eller får vara medlem i utlandsförsamlingen. Bestämmelserna i 1 § gäller som grundläggande förutsättning för utlandskyrkoherdarnas beslutskompetens, vilket i praktiken innebär att utlandskyrkoherdarna endast kan besluta om tillhörighet för svenska medborgare bosatta utomlands, eftersom en utländsk medborgare bosatt i Sverige inte torde kunna tillhöra en utlandsförsamling.

I 5 § regleras förutsättningarna för utträde ur kyrkan genom anmälan. Kapitlet innehåller också bestämmelser om när kyrkotillhörighet börjar respektive upphör att gälla, om rätt till skriftligt bevis samt bestämmelser om överklagande.

Begreppet *bosatt* förekommer på flera håll inom svensk lagstiftning, som utgångspunkt i folkbokföringslagen (1991:481), men även inom skatterätten, socialförsäkringsbalken och rättegångsbalken. Begreppet har en snarlik innebörd inom de olika rättsområdena, men kan skilja sig något åt. Begreppet förekommer även i lagen om Svenska kyrkan samt i kyrkoordningen.

Bestämmelsen i 29 kap. 1 § kyrkoordningen motsvarar den bestämmelse om tillhörighet till Svenska kyrkan som infördes i och med 1951 års religionsfrihetslag. Enligt förarbetena till religionsfrihetslagens bestämmelse (prop. 1951 nr 100 s. 142) skulle med bosatt i riket förstås bosatt enligt folkbokföringsförordningen. Enligt folkbokföringsförordning 1946 nr. 469 skulle envar, som utgångspunkt, kyrkobokföras i den församling där denne ansågs bosatt. Vid aktuell tid benämndes registrering av befolkningen i samhällets regi för kyrkobokföring, idag används istället begreppet folkbokföring (prop. 2012/13:120 ”Folkbokföring i framtiden”, s. 34). Enligt folkbokföringsförordningen skulle bestämning av bosättning ske med utgångspunkt i dygnsvilobegreppet och principen om egentlig hemvist. Enligt förarbetena till folkbokföringsförordningen (SOU 1944:52 s. 59, s. 62 f) kunde redan mycket kortvariga vistelser medföra bosättning om det fanns en regelmässig avsikt att tillbringa sin dygnsvila på en viss plats. Det kom dock med tiden att utvecklas en praxis som innebär att bosättning med rätt till folkbokföring inte skulle anses föreligga annat än om vistelsen kunde antas komma att pågå under minst ett år (SOU 1990:50 s. 53). Denna praxis lagstodades vid tillkomsten av folkbokföringslagen (1991:481) och det framgår nu uttryckligen av den lagen att man efter inflyttning i landet inte anses bosatt här med mindre än att det kan antas att man regelmässigt kommer att tillbringa sin dygnsvila här under minst ett år. Detta torde innebära att t.ex. många asylsökande, i de fall det kan antas att de kommer få vänta på besked om uppehållstillstånd i mer än ett år, anses bosatta här enligt folkbokföringslagens mening. De ska däremot, enligt ett undantag i folkbokföringslagen, inte folkbokföras förrän tillståndsfrågan är avgjord (prop. 1990/91:153 s. 91).

Kyrkorättsligt har emellertid Svenska kyrkan valt att knyta bosättningsbegreppet till folkbokföringen, genom att i kyrkoordningens 35 kap. om församlingstillhörighet göra en persons församlingstillhörighet beroende av folkbokföringen. I avsaknad av särskilda förarbetsuttalanden till 29 kap. 1 § kyrkoordningen, är det därför rimligt att med bosatt i riket förstå folkbokförda personer. Denna tolkning är också i enlighet med den praxis som tillämpas hos kyrkostyrelsen.

I ovan nämnda promemoria har närmare utretts och belysts betydelsen beträffande begreppen medborgarskap, folkbokföring och bosatt.

Beslutskompetenserna för inträdesfrågor kan åskådliggöras enligt följande.

Beslutskompetens vid inträde genom dop

	Beslut krävs inte	KS	KH	UtlKH
Folkbokförd sv medb	•			
Ej folkbokförd/ sv medb	•			
Ej bosatt utl medb		•		
Bosatt utl medb	•			

Beslutskompetens vid inträde genom anmälan/meddelande

	Beslut krävs inte	KS	KH	UtlKH
Folkbokförd sv medb			•	
Ej folkbokförd/ sv medb		•		•
Ej bosatt utl medb		•		
Bosatt utl medb			•	

Sammanfattningsvis kan konstateras att dopet inte är tillhörighetsgrundande för en kategori tillhöriga, nämligen de som inte är svenska medborgare eller som är utländska medborgare men inte bosatta i Sverige. Beslut om tillhörighet för dessa personer måste fattas av kyrkostyrelsen. Kyrkostyrelsen ska även fatta beslut om tillhörighet för personer som inte är folkbokförda i Sverige.

6 Allmänt om kyrkotillhörighet**6.1 Registrering av tillhörighet**

Tillhörighet till Svenska kyrkan registreras i ett av kyrkostyrelsen tillhandahållet datoriserat kyrkobokföringssystem, benämnt Kbok. Kyrkobokföringen omfattar både uppgifter om tillhörighet - vilka registreras i ett för varje församling fört församlingsregister samt i det centrala tillhörighetsregistret - och uppgifter om kyrkliga handlingar, vilka registreras i ministerialböcker för varje församling. Kyrkobokföringens närmare innehåll, liksom uppgifter om var (i vilken församling) registrering ska ske och om vem som ansvarar för registreringen, framgår av kyrkostyrelsens beslut (SvKB 2009:9) med bestämmelser om kyrkobokföring i Svenska kyrkan.

Det är kyrkoherden som på lokal nivå ansvarar för de registreringar som ska ske avseende tillhörighet och kyrkliga handlingar. I praktiken utförs emellertid registreringarna oftast av någon administrativt anställd personal, t.ex. en kyrkoskrivare. Kyrkostyrelsen ansvarar för registrering av de uppgifter som ska finnas i det centrala tillhörighetsregistret. Detta sker i praktiken på automatiserad väg genom att alla församlingsregister bildar ett centralt register hos kyrkostyrelsen.

Den som inte har ett svenskt personnummer kan inte registreras fullt ut i Kbok. I ministerialböckerna kan uppgift om namn och födelsedatum registreras, men gällande tillhörighet för dessa personer finns i stället ett särskilt register hos kyrkostyrelsen, härafter benämnt som "det särskilda registret". Detta register innehåller uppgift om namn, födelsedatum, dop/konfirmationsdatum, adress, vårdnadshavare, tillhörighet och tillhörighetsdatum samt uppgift om eventuellt utträde. Registret förs i datoriserad form, som en del i Kbok, sedan november 2011. Uppgifterna är inte tillgängliga för andra delar av Svenska kyrkan än nationell nivå. Vid dop av personer som saknar svenskt personnummer registreras således dopet i församlingens ministerialbok med födelsedatum. Sedan får kyrkostyrelsen en kopia av dopregistreringen per automatik

i Kbok. Därefter kontaktar kyrkokansliet församlingen med en uppmaning om att fylla i en anmälan/meddelande om inträde, om avsikten med dopet även är medlemskap i Svenska kyrkan. Enligt praxis får alla som döpts i Svenska kyrkans ordning och har för avsikt att även tillhöra Svenska kyrkan, också tillhöra Svenska kyrkan. Huvudsakligen är de berörda antingen bosatta utomlands med anknytning till Sverige eller asylsökande som vistas i Sverige (se ”Medlemskap i Svenska kyrkan”, TU 2017:6 s. 3).

Mellan Skatteverkets folkbokföringssystem och Kbok, inklusive det särskilda registret, sker regelbundna automatiska avstämningar bl.a. för att uppmärksamma när personer i det särskilda registret blir folkbokförda och får ett svenskt personnummer. Enligt den nu gällande administrativa ordningen kan en person som blivit tillhörig Svenska kyrkan efter beslut av kyrkostyrelsen, enligt 29 kap. 1 § andra stycket kyrkoordningen, inte per automatik finnas som tillhörig i Kbok efter det att denne blivit folkbokförd. För detta krävs att kyrkoherden i kyrkobokföringsförsamlingen fattar beslut om tillhörighet och registrerar inträdet i Kbok. Detta är olycklig ordning eftersom personen redan fått sin tillhörighet beviljad. Anledningen till denna ordning är att det bara går att föra in personer i ”ordinarie” Kbok genom ett inträdesförfarande och att systemet endast, i enlighet med kyrkoordningens bestämmelser, tillåter kyrkoherden i kyrkobokföringsförsamlingen att göra ett sådant inträde för dem som är folkbokförda i landet.

Det särskilda registret gallras inte om en person har utträtt och hålls inte heller uppdaterat på ett sätt som utesluter risk för dubbelregistreringar. Det är därför inte möjligt att säga exakt hur många tillhöriga registret omfattar. I maj 2019 fanns det 21 750 personer registrerade som döpta, varav 993 var registrerade som både döpta och tillhöriga, samt 182 personer registrerade som enbart tillhöriga. I maj 2018 fanns det 20 735 personer registrerade som döpta, varav 801 var registrerade som både döpta och tillhöriga. Det är idag mycket svårt att få fram några tillförlitliga siffror över hur många tillhöriga som finns i registret. Enligt uppskattningar gjorda av handläggarna för registret har bevis om tillhörighet skickats ut till betydligt fler än 993 personer. Som jämförelse kan nämnas att det i snitt döpts ca 1090 personer som saknar svenskt personnummer per år mellan 2012 och 2018. Enligt en uppskattning från handläggarna får åtminstone två tredjedelar av dessa bevis om inträde efter beslut av kyrkostyrelsen, vilket skulle medföra att ca 700 stycken i snitt blivit tillhöriga per år de senaste sju åren.

En tillhörig svensk medborgare som utvandrar behåller sin tillhörighet och finns kvar i Kbok med status ”Tillhörig utvandrad”. Om personen ifråga sedan återinvandrar till Sverige ändras denna status automatiskt i Kbok till ”tillhörig” och personen blir tillhörig och kyrkobokförd i den församling inom vars upptagningsområde vederbörande folkbokförts. En utländsk medborgare som inte längre är bosatt i Sverige förlorar däremot sin kyrkotillhörighet. Kyrkorättsligt är det en konsekvens av att personen i fråga inte längre uppfyller de grundläggande förutsättningarna för tillhörighet i 29 kap. 1 § kyrkoordningen. Om personen emellertid blivit tillhörig genom beslut av kyrkostyrelsen i enlighet med nämnd paragrafs andra stycke, är förutsättningarna för tillhörigheten uppfyllda och någon förlust av tillhörigheten sker inte vid bosättning utomlands.

6.2 Kyrkobokföring och församlingstillhörighet

Kyrkotillhörigheten tar sig normalt uttryck i församlingstillhörighet. Den som tillhör Svenska kyrkan och är folkbokförd i Sverige tillhör därför alltid någon av kyrkans församlingar. Församlingarna är vanligen territoriella, d.v.s. sådana där det geografiska området anger gränsen, men det finns också icke-territoriella församlingar, där upptagningsområdet är större än en territoriell församling. Den som blir tillhörig Svenska kyrkan, tillhör, i enlighet med bestämmelserna i kyrkoordningens 35 kap., den territoriella eller icke territoriella församling där denne är kyrkobokförd.

Lagen om Svenska kyrkan anger att församlingen omfattar de personer som tillhör kyrkan och är *bosatta* inom församlingens område, medan 35 kap. kyrkoordningen talar om kyrkobokförd, vilket i sin tur relaterar till folkbokförd. Vid lagens tillkomst uttalades att begreppet bosatt är något vidare än begreppet folkbokförd och att den närmare innebörden borde regleras inomkyrkligt. Den statliga uppbördshjälpen är en av förklaringarna till varför församlingstillhörigheten alltså relaterar till en persons folkbokföring (prop. 1997/98:116 s. 51).

Fram till den 1 januari 2016 skedde folkbokföring bl.a. i församling. I och med att folkbokföring i församling upphörde den 1 januari 2016 knöts församlingstillhörigheten till det nya begreppet kyrkobokförd, vilket således i sin tur relaterar till folkbokföringen på ett sådant sätt att någon skillnad i praktiken inte uppstått gällande grunderna för församlingstillhörighet. Endast den som har folkbokföring i landet kan därför kyrkobokföras och därmed vara tillhörig en församling i Sverige. En person ska som huvudregel kyrkobokföras i den församling inom vars territoriella område dennes folkbokföringsadress är belägen. En person som saknar folkbokföring kan således inte tillhöra en församling men kan däremot tillhöra trossamfundet Svenska kyrkan. Den som saknar kyrkobokföring har inte möjlighet att rösta i de kyrkliga valen eller att kandidera till desamma, med undantag för valet av de två ledamöter till kyrkomötet som väljs av utlandsförsamlingarna enligt 11 kap. 2 § kyrkoordningen.

Kyrkotillhörighet och utlandsförsamlingar

Även den som är bosatt i utlandet kan tillhöra Svenska kyrkan. Vissa tillhöriga utlandsboende är tillhöriga någon av Svenska kyrkans utlandsförsamlingar, men vissa är endast tillhöriga trossamfundet och har därmed ingen formell församlingstillhörighet. Samtidigt finns det många som är medlemmar i utlandsförsamlingarna utan att vara tillhöriga Trossamfundet Svenska kyrkan. Tillhörighet till Trossamfundet Svenska kyrkan, närmare bestämt den kyrkotillhörighet som regleras i kyrkoordningens 29 kap. och medlemskap i en av Svenska kyrkans utlandsförsamlingar är rättsligt sett skilda företeelser, men hänger samtidigt i viss mån ihop, vilket redogörs för nedan.

Utmärkande för utlandsförsamlingarna är att de i rättsligt hänseende har att följa lokal lagstiftning i de länder de verkar. Detta gör att de kan ha väldigt olika juridisk status och olika legala förutsättningar för att bedriva sin verksamhet. Kyrkostyrelsen beslutar dock om vilka utlandsförsamlingar som tillhör Svenska kyrkan (2 kap. 12 § kyrkoordningen). Kyrkoordningen gäller för utlandsförsamlingarna endast i den utsträckning det är särskilt angivet. En central kyrkoordningsreglering som gäller för utlandsförsamlingarna är att det för varje utlandsförsamling ska finnas en församlingsordning (2 kap. 13 § kyrkoordningen). Vidare framgår det av kyrkoordningen att det i församlingsordningen alltid ska finnas bestämmelser om vilka av kyrkoordningens bestämmelser som gäller för församlingen, bestämmelser om församlingstillhörighet samt om rösträtt och valbarhet i församlingen. Av kyrkostyrelsens beslut (SvKB 2010:1) med närmare bestämmelser om församlingsordning för utlandsförsamlingar,

framgår att bl.a. 29 kap kyrkoordningen beträffande kyrkotillhörighet gäller utlandsförsamlingarna. Vidare stadgas följande angående församlingens ansvarsområde.

KsSkr 2019:6

I församlingsordningen ska anges vilket geografiskt område som är församlingens huvudsakliga ansvars- och verksamhetsområde. Församlingens pastorala ansvar avser alltid de personer som tillhör Svenska kyrkan och är bosatta eller vistas inom detta område.

Vidare stadgas följande angående medlemskap i utlandsförsamlingen.

De bestämmelser om församlingstillhörighet som ska finnas i församlingsordningen ska ange vem som får tillhöra församlingen och hur man blir medlem. Den som tillhör Svenska kyrkan ska alltid kunna vara medlem i församlingen.

Det är således upp till utlandsförsamlingen själv att reglera villkor för tillhörighet till församlingen. Av regleringen ska dock framgå att den som tillhör Svenska kyrkan alltid ska kunna vara medlem i församlingen.

Utlandssvenskar tillhöriga Svenska kyrkan har även rätt till kostnadsfri vigsel- och begravningsgudstjänst av församlingarna i Sverige (se vidare kyrkostyrelsens skrivelse ”Ersättning för kyrkliga handlingar”, KsSkr 2010:5 s. 14 ff.). Avgränsningen av rätten till att gälla inom Sverige kan förklaras med kyrkoordningens bestämmelser om att rättigheter i dessa hänseenden inte gäller inom utlandskyrkan. För det fall vigsel- och begravningsgudstjänst istället ska utföras inom utlandsförsamlingens pastorala område är det därför möjligt för utlandsförsamlingarna att ta ut en avgift, utom när det gäller dop som alltid sker avgiftsfritt. Kyrkomötet 2018 avslog en motion i vilken det föreslogs att kyrkostyrelsen skulle ges i uppdrag att utreda förutsättningarna för att utlandskyrkan ska ingå i clearingsystemet (se Mot 2018:28, Eu 2018:7).

6.3 Att lämna sin kyrkotillhörighet

Ett utträde ur Svenska kyrkan får vissa omedelbara konsekvenser. För en förtroendevald som träder ur Svenska kyrkan upphör valbarheten och därmed också uppdraget som förtroendevald, omedelbart i samband med utträdet, se 33 kap. 10 § kyrkoordningen. Den som inte längre är tillhörig Svenska kyrkan har inte heller rätt att ta del av de kyrkliga handlingarna vigsel och begravningsgudstjänst (avseende dödsboet efter den avlidne). För att utträdda, eller för den delen även personer som aldrig varit tillhöriga, ska kunna ta del av dessa handlingar krävs att kyrkoherden anser att särskilda skäl talar för att så sker. När det gäller begravningsgudstjänst krävs vidare, enligt 24 kap. 3 § kyrkoordningen, att det ska vara förenligt med den avlidnes önskemål. Regleringen kring möjligheten för den som inte tillhör Svenska kyrkan att ta del av vigsel och begravningsgudstjänst infördes i och med kyrkoordningens tillkomst. I förarbetena uttalades bl.a. följande (CsSkr 1999:3 del 2, avsnitt 8.11.1, jfr SKU 1998:5 s. 89 f).

En annan särskild fråga gäller vigsel och begravningsgudstjänst för dem som inte tillhör Svenska kyrkan. Problem kring detta förekommer redan idag. En inte ovanlig situation är att de anhöriga begär en kyrklig begravningsgudstjänst, trots att den avlidne har utträtt ur Svenska kyrkan. Det anses då ankomma på den enskilde prästen att avgöra om han eller hon kan uppfylla ett sådant önskemål. Skäl för detta kan vara att den avlidne, kanske till och med i ett testamente, gett uttryck för sin önskan om en kyrklig begravning. Ett annat skäl kan vara att de anhöriga som begär

kyrklig begravning tillhör kyrkan och att det av pastorala skäl är angeläget att tillmötesgå deras önskemål. I ett sådant fall torde det dock åligga prästen att förvissa sig om att den kyrkliga begravningstjänsten inte strider mot den avlidnes vilja.

För framtiden bör regleras frågan om vigsel och begravningstjänst i kyrklig ordning för dem som inte tillhör kyrkan. En utgångspunkt bör därvid vara att kyrkans ställning som öppen folkkyrka medför att sådana önskemål även från dem som inte tillhör Svenska kyrkan i möjligaste mån skall tillmötesgås. Å andra sidan skall inte den som av ekonomiska skäl har utträtt ur kyrkan även därefter utan vidare kunna få del av kyrkans tjänster. Vidare bör den visas respekt som på grund av avståndstagande från kyrkans lära inte tillhör den.

Vigsel och begravningstjänst för personer som inte tillhör Svenska kyrkan bör kunna hållas om särskilda skäl föreligger, t.ex. pastorala sådana. För kyrkliga handlingar som utförs för personer som inte tillhör kyrkan bör avgift kunna tas ut.

Valet av rekvisitet ”särskilda skäl” kommenterades inte närmare i förarbetena. Regleringen innebar troligen en kodifiering av praxis.

Personer inom vinningstjänsten ska förklaras obehöriga att utöva kyrkans vinningstjänst bl.a. om de har trätt ut ur Svenska kyrkan, jfr bl.a. 31 kap. 11 § punkten 3 kyrkoordningen. Den lagstadgade skyldigheten att erlagga kyrkoavgift är dock något som inte upphör omedelbart vid en persons utträde. Enligt lag ska den som den 1 november tillhör Svenska kyrkan erlagga kyrkoavgift för hela nästkommande år.

Det råder vissa formella krav för att ett utträde ska ske och därtill krävs ett aktivt handlande från den enskildes sida. Den som har trätt ut ur Svenska kyrkan ska också genast få ett skriftligt bevis om detta (29 kap. 9 § kyrkoordningen). Med dagens bestämmelser om grundläggande förutsättningar för tillhörighet baserade på medborgarskapet finns det dock, som framgått ovan, en grupp tillhöriga som förlorar sin tillhörighet utan eget initiativ, nämligen de som inte är svenska medborgare och lämnar sin bosättning i Sverige. Detsamma gäller en svensk medborgare, tillhörig Svenska kyrkan, som är bosatt utomlands och lämnar sitt svenska medborgarskap. Dessa personer förlorar sin tillhörighet i samband med utflytt, utan att få någon skriftlig underrättelse.

Genom beslut av 2016 års kyrkomöte finns ett uppdrag till kyrkostyrelsen att se över ovan nämnda problematik genom att utreda vilka rutiner som ska föreligga för att en persons svenskkyrkliga tillhörighet inte ska upphöra utan att personen ska få vetskap om det och ges möjlighet att kvarstå som tillhörig (KmSkr 2016:16).

Motion 2017:115 belyser en problematik för tillhöriga som hos Skatteverket avregistrerats från folkbokföringen som ”försvunna”, något som inträffar för den som oavbrutet under två år saknat känd hemvist, jfr 21 § folkbokföringslagen (1991:481). I och med avregistreringen från folkbokföringen hos Skatteverket sker även en avregistrering i kyrkobokföringssystemet, med notering om datum och avregistreringsorsak. Efter tre månader gallras personakten helt. Under den tid personen är försvunnen finns hon eller han inte sökbar i kyrkobokföringens tillhörighetsregister. Tillhörigheten till Svenska kyrkan påverkas dock inte av huruvida en person är avregistrerad som försvunnen ur folkbokföringshänseende eller inte, annat än att personen ifråga inte har någon kyrkobokföring i församling, utan istället är tillhörig trossamfundet.

Livslångt dop och föränderlig tillhörighet

Som motionärerna i motion 2017:66 anför innebär det faktum att någon lämnar Svenska kyrkan inte att man lämnar dopet. Motionärerna menar att kyrkan har en relation till och ett ansvar för den döpte, vare sig personen är kyrkotillhörig eller inte och efterfrågar nya bestämmelser i kyrkoordningen genom vilka dopet ges en starkare ställning. Enligt motionärerna vore ett rimligt sätt att stärka dopets ställning att ge den döpte men utträdde rätt till kyrklig vigsel och begravning mot betalning enligt clearingsystemet.

Enligt Svenska kyrkans dopsyn är det Gud som handlar i dopet. Detta är en gåva som tyds av den döpta, som i och med dopet blir en del av församlingens gemenskap. Dopets giltighet är inte beroende av tydningen. Detta betyder också att även den som lämnar församlingsgemenskapen fortsatt står kvar i dopet. Sakramentet kan, så att säga, inte göras ogjort. Det är en Guds handling som människor inte råder över och som inte är beroende av samfundsgränser.

I Svenska kyrkans svar på BEM-dokumentets fråga om konfirmation också är nödvändig för att någon ska bli en fullvärdig medlem i kyrkan, anges inte någon annan uppfattning än den som framgår av dokumentet. Enligt BEM är varje döpt en fullvärdig medlem. Denna uppfattning hade redan tidigare lett till att konfirmation inte längre var villkor för tillträde till nattvarden.

Augsburgska bekännelsens artikel VII lägger vikt vid att kyrkan både är den plats där sakramenten delas ut och en gemenskap. Utgångspunkten är därmed att dopet och tillhörigheten till kyrkan förutsätts utgöra en helhet. Den som väljer att inte längre tillhöra Svenska kyrkan men är döpt tillhör i teologisk mening fortfarande Kristi kyrka. Oavsett om personen väljer att gå till ett annat kristet trossamfund, en annan religiös gemenskap eller att vara utan församlingstillhörighet står personen kvar i dopet. Däremot är relationen till just Svenska kyrkan som gemenskap ändrad.

6.4 Skillnader mellan kyrkotillhöriga

De skillnader som finns mellan kyrkotillhöriga är hänförliga antingen till kravet på medborgarskap/bosättning enligt 29 kap 1 § kyrkoordningen (huruvida dopet är tillhörighetsgrundande eller inte, förlust av tillhörighet vid flytt ur landet), eller till förekomsten av kyrkobokföring i församling (valbarhet, rösträtt, avgiftsuttag). Fördelat på de olika kategorier tillhöriga ser skillnaderna ut på följande sätt.

	Rösträtt	Valbar	Kyrkoavgift	Tillhörig genom dopet
Folkbokf svensk medb	Ja	Ja	Ja ¹	Ja
Ej folkbokf./sv medb	Nej ²	Nej ³	Ja/Nej ⁴	Ja
Ej bosatt utl medb	Nej	Nej	Nej	Nej
Bosatt utl medb	Ja	Ja	Ja	Ja

¹ Om man har en kommunalt beskattningsbar inkomst

² Se dock om rösträtt i utlandsförsamlingarna vid det indirekta valet till kyrkomötet, 39 kap. 20 § kyrkoordningen

³ Se dock om valbarhet till utlandsmandaten i kyrkomötet, 39 kap. 20 § kyrkoordningen

⁴ Normalt sett inte, men den som är anställd av stat eller kommun och arbetar utomlands beskattas i Sverige enligt mellanstatliga skatteavtal, jfr. KsSkr 2011:5 s. 34.

Till dessa skillnader tillkommer även, som tidigare har nämnts, att de som inte är svenska medborgare och lämnar sin bosättning i Sverige förlorar sin tillhörighet i samband med att de inte längre är att betrakta som bosatta i Sverige. En svensk medborgare bosatt utomlands förlorar sin kyrkotillhörighet i samband med förlust av svenskt medborgarskap.

7 Utveckling i samhälle och kyrka

7.1 Förhållandet kyrka – stat

Den 1 januari 2000 ändrades relationerna mellan Svenska kyrkan och staten. I den proposition (prop. 1997/98:116 s. 17) som föregick riksdagens beslut i frågan konstaterades följande.

Ingen enskild fråga har stått på den politiska dagordningen lika länge som frågan om ändrade relationer mellan staten och Svenska kyrkan. Redan i början av detta sekel väcktes motioner både i riksdagen och kyrkomötet om en reform i detta hänseende. Under stora delar av efterkrigstiden har denna fråga varit föremål för utredningsarbete i olika omgångar utan att tiden för ett avgörande ansetts mogen.

I propositionen angavs vidare att samhället och kyrkan före 1800-talets mitt var sammanvävda på ett sätt som vi i dag kan ha svårt att föreställa oss. Tillhörigheten till kyrkan uppfattades i allmänhet som identiskt med att vara svensk – kyrka och samhälle stod som gemensamma bärare av den dåtida enheten i värderingar och kultur. Kyrkan fungerade inte bara som en religiös mötesplats utan också som ett forum för sociala och allmänt samhällsliga frågor. Det kunde konstateras att Svenska kyrkans roll i samhället i grunden förändrats under de senaste 150 åren och det angavs att rollen som trossamfund hade kommit att framstå klarare, genom att uppgifter av allmänt samhällslig karaktär lyfts bort och verksamheten koncentrerats till kyrkans huvuduppgift att sprida evangelium. Genom ett fortlöpande reformarbete hade det kyrkliga självbestämmandet också ökat på en rad områden (prop. 1997/98:116 s. 17).

Millennieskiftets reform grundade sig på det s.k. principbeslutet om ändrade relationer mellan staten och Svenska kyrkan som riksdagen fattade 1995 (prop. 1995/96:80). Beslutet utgör en kompromiss mellan å ena sidan nödvändigheten att ta hänsyn till Svenska kyrkans särställning i ljuset av den långa historiska utvecklingen och den stora andelen tillhöriga, samt å andra sidan önskemålet om att öka jämställdheten mellan trossamfundet (prop. 1997/98:116 s. 17 f.). Ur Svenska kyrkans synvinkel var frågan om möjlighet till en bibehållen identitet vid en relationsändring av avgörande betydelse (se 2KL 1995:1 *Ändrade relationer mellan staten och Svenska kyrkan* s. 22). Enligt principbeslutet var utgångspunkten vid relationsändringen också den att Svenska kyrkan skulle kunna bevara sin identitet som en öppen, demokratisk och rikstäckande folkkyrka, samtidigt som en större likställighet i förhållande till andra trossamfund skapades. Detta kunde ske genom införandet av ett konstitutionellt skydd för alla trossamfund, liksom för grunderna för Svenska kyrkan som trossamfund, i regeringsformen. Genom lagen (1998:1593) om trossamfund infördes en ny associationsform, nämligen registrerat trossamfund. Svenska kyrkan är det enda trossamfund som direkt i lagen definieras som ett registrerat sådant. Vidare lades grunderna för Svenska kyrkan som trossamfund fast genom lagen (1998:1591) om Svenska kyrkan. Inom ramarna för denna lagreglering var Svenska kyrkan i och med relationsändringen fri att själv, utan en från riksdagen delegerad normgivningskompetens, reglera sina angelägenheter.

Det grundläggande organisatoriska innehållet i reformen var att Svenska kyrkan rättsligt sett förändrades. Församlingar, kyrkliga samfundigheter och stift kom att utgöra registrerade organisatoriska delar av det registrerade Trossamfundet Svenska kyrkan, från att tidigare ha utgjorts av statliga och kyrkokommunala organ. Den verksamhet och de uppgifter som tidigare hade bedrivits på ett nationellt plan av olika kyrkliga stiftelser och statliga organ, övertogs av den nationella nivån inom det ”nya” trossamfundet. Vid reformen fastställdes även vissa grundförutsättningar för Svenska kyrkan.

Sedan relationsändringen har det vid upprepade tillfällen motionerats såväl inom kyrkan som riksdagen angående förhållandet mellan Svenska kyrkan och staten. Motionärerna har i olika utsträckning ifrågasatt den reglering av Svenska kyrkan som finns i lagen om Svenska kyrkan, liksom det kyrkliga huvudmannskapet för begravningsverksamheten. Vare sig staten eller kyrkan har dock funnit skäl att ompröva relationen, varför samtliga motioner har avslagits (se bl.a. konstitutionsutskottets betänkande *Trossamfund och begravningsfrågor* 2017/18:KU29 och KU 2018/19:KU19 med samma benämning, Kyrkorättsutskottets betänkande *Utredning om begravningsväsendet* Kr 2017:4, Organisationsutskottets betänkanden *Valfri församling* O 2014:9, *Valfri församlingstillhörighet* O 2018:5 och *Begravningsverksamhet* O 2018:12).

7.2 Tillhörighet och kyrkliga handlingar

Det har skett stora förändringar i såväl tillhörighetsstatistik som statistiken över kyrkliga handlingar sedan början av 1970-talet. Trenden är generellt nedåtgående. År 1972 var 95 procent av befolkningen tillhöriga Svenska kyrkan,⁵ jämfört med 58 procent 2018.⁶ Även de kyrkliga handlingarna minskar, särskilt andelarna dop och vigslar, vilka har halverats sedan 1970. Andelen begravingar i Svenska kyrkans ordning är dock fortfarande tämligen hög, 73 procent, jämfört med 93 procent 1970.⁷ Statistikuppgifterna visar sammantaget en nedåtgående trend både vad gäller tillhörighet och kyrkliga handlingar. Våren 2018 presenterades forskningsrapporten ”Medlemmar i rörelse – en studie av förändringar av Svenska kyrkans medlemskår”, som den första rapporten från ett treårigt forskningsprojekt vid kyrkokansliet. Forskningsprojektet handlar om på vilket sätt Svenska kyrkans medlemskår förändras i relation till den svenska befolkningen i sin helhet. I rapportens slutsatser anges att rörelserna inte är helt entydiga, men att det är klart att Svenska kyrkans medlemssammansättning i allt högre grad håller på att bli något annat än ett tvärsnitt av befolkningen. Bland inträdarna är de utrikesfödda överrepresenterade, särskilt i de yngre åldersgrupperna (a.a. s. 80). År 2015 var en fjärdedel av dem som trädde in i Svenska kyrkan födda utanför Sverige, dvs. drygt 2 300 personer. Ungefär hälften av dessa har sitt hemland utanför Norden och EU (a.a. s. 26). En högre andel unga utrikesfödda bland inträdarna tyder på att arbetet i invandrartäta områden, engagemang för flyktingar och en utbredd verksamhet med asylsökande och nyanlända i församlingarna givit upphov till nya medlemmar. Bland utträdarna är de svenskfödda däremot överrepresenterade mot befolkningssammansättningen i stort (a.a. s. 80).

Ur ett internationellt perspektiv är den andel som väljer kyrkliga handlingar dock fortfarande hög. De nordiska länderna skiljer sig från andra länder i västvärlden genom att en ovanligt hög andel av befolkningen är medlemmar i majoritetskyrkan och ovanligt många deltar i kyrkliga handlingar. Efter relationsändringen har dock trenden

⁵ www.svenskakyrkan.se/statistik, Svenska kyrkans medlemsutveckling år 1972–2016.

⁶ www.svenskakyrkan.se/statistik

⁷ www.svenskakyrkan.se/statistik

7.3 Utvecklingen av Svenska kyrkan i utlandet

Svenska kyrkan har en månghundraårig tradition av att ta pastoralt ansvar också för svenskar som vistas utanför landets gränser. År 1933 bildades Svenska kyrkans sjömansvårdsstyrelse som självständig rikskyrklig styrelse med ärkebiskopen som ordförande. På kyrkomötets hemställan ändrade regeringen fr.o.m. 1976 dess namn till Styrelsen för Svenska kyrkan i utlandet (SKUT). I stadgan från 1976 angavs att Svenska kyrkan i utlandet ska ”svara för kyrkans verksamhet inte endast bland svenska sjömän utan jämväl bland andra landsmän i utlandet, se utredningen *Svenska kyrkan i utlandet – organisation och uppgifter*, SKU 2001:1, s. 36 f. I samma utredning finns även en detaljerad redogörelse över utlandskyrkans verksamhetsutveckling. Den mest påtagliga förändringsperioden är den mellan åren 1985 och 2000. Under denna period etablerades verksamhet på elva orter, t.ex. Ayia Napa, Dubai, Torre Vieja och Hongkong och avslutades på sju, däribland Narvik, Hirtshals, Mexico City och Alexandria. År 2017 fanns det 31 stycken utlandsförsamlingar (Ks prot. 2017:2). Idag bor över 600 000 svenskar utomlands och svenskarna gör över 20 miljoner utlandsresor varje år.⁸ De svenska församlingarna utomlands arbetar på samma sätt som i Sverige. Gudstjänster och andakter är viktiga liksom omsorgen om varandra. Svenska kyrkan i utlandet finns för turister, utbytesstudenter, au-pairer och för alla andra svenskar som bor utomlands kortare eller längre tid. Församlingarna är mötesplatser för människor i både glädje och sorg.

Idag finansieras Svenska kyrkan i utlandet dels av lokala intäkter i utlandsförsamlingarna och på verksamhetsplatserna, dels av Svenska kyrkans nationella nivå. Vissa delar av intäkterna består också av kollekt, gåvor och bidrag via Sverige.

Inför relationsändringen föreslogs att en utredning om Svenska kyrkan i utlandet omedelbart skulle tillsättas. Direktiv för utredningen, som kom att bli den första av tre större SKUT-utredningar under 2000-talets första decennium, fastställdes av Styrelsen för Svenska kyrkans stiftelse för rikskyrklig verksamhet, SFRV, efter samråd med Nämnden för Svenska kyrkan i utlandet, SKUT-nämnden. Av direktiven framgick att utredningen sammanfattningsvis skulle ge svar på frågor om framtida inriktning och omfattning av SKUT:s verksamhet, dess organisatoriska ställning och dess finansiering. Genom utredningens förslag kom utlandskyrkan att genom beslut i kyrkomötet 2002, inlemmas i Visby stifts tillsynsansvar (KsSkr 2002:7 *Tillsyns- och främjandefunktionerna för svenska kyrkans utlandsförsamlingar*, Eu 2002:1). Främjandefunktionen beslöts ligga kvar på nationell nivå, genom Nämnden för Svenska kyrkan i utlandet med biskopen i Visby stift som självskriven ledamot. Det betonades att utlandskyrkan måste ha en stark förankring i den kyrkliga organisationen på nationell nivå av såväl verksamhetsmässiga som ekonomiska skäl. Det ansågs dessutom viktigt att markera utlandskyrkan som en nationell angelägenhet.

Sedan 2011 har Nämnden för Svenska kyrkan i utlandet ersatts av ett kyrkoordningsreglerat råd under kyrkostyrelsen. En av ledamöterna ska vara biskopen i Visby stift, med uppgift att hålla samman främjande- och tillsynsfunktionen. Församlingarna i Svenska kyrkan i utlandet ska även höra till Visby stift, där tillsynsfunktionen utövas av biskopen i Visby stift och Visby stifts domkapitel. Två av kyrkomötets ledamöter ska även väljas av utlandsförsamlingarna genom indirekta val.

⁸ <https://internwww.svenskakyrkan.se/Kyrkokansliet%20i%20Uppsala/avdelningen-for-svenska-kyrkan-i-utlandet> (2019-05-06)

Genom beslut av 2013 års kyrkomöte infördes en reglering i kyrkoordningen, 29 kap. 6 § fjärde stycket, som gav utlandskyrkoherdarna i en församling i Svenska kyrkan i utlandet rätt att parallellt med kyrkostyrelsen fatta beslut om inträde i och utträde ur Svenska kyrkan för personer som inte är folkbokförda i Sverige, förutsatt att det är fråga om personer som är eller får vara medlem i utlandsförsamlingen.

7.4 Asylsökande, dop och kyrkotillhörighet

Antalet människor på flykt har ökat dramatiskt i världen under senare år. En liten andel av dessa har sökt sig till vårt land för att få skydd. Många finns i våra församlingar och blir en del av gemenskapen.

De kyrkliga handlingarna i en mångreligiös kontext – biskopsbrev 2012, reviderat 2019

År 2012 beslutade biskopsmötet att ge ut biskopsbrevet *De kyrkliga handlingarna i en mångreligiös kontext*. Biskopsbrevet innehåller bl.a. ett avsnitt om dop av asylsökande och papperslösa och där anges att asylsökande är lika välkomna in i kyrkans gemenskap som alla andra. Det anges dock att dop av asylsökande och papperslösa ställer oss inför en rad specifika frågor av pastoral, etisk och kyrkorättslig natur. Med anledning av flyktingströmmarna och det omfattande mottagandet av människor på flykt 2015-2016, kunde biskoparna konstatera att församlingarna var i behov av kompletterande råd och 2017 beslutade biskopsmötet därför att det aktuella biskopsbrevet skulle ges ut i en reviderad utgåva. Den reviderade utgåvan gavs ut i april 2019.

I det reviderade biskopsbrevet konstateras att texten i 2012 års biskopsbrev fortfarande är relevant. I det reviderade biskopsbrevet framgår, liksom tidigare, att den som är asylsökande givetvis kan finnas med i församlingens gemenskap i avvaktan på dop. Om den asylsökande efter moget övervägande vill döpas ska vi med glädje döpa och särskilt vinnlägga oss om att den döpte fortsatt blir en del av gemenskapen. Om personen flyttar till annan ort eller ett annat land, eller om den överförs eller avvisas till ett annat land, bör församlingen hjälpa vederbörande att få kontakt med en församling på den nya orten. Det framhålls också att det hör till prästens självavårdsansvar att ge dopkandidaten tillfälle att reflektera över kristen tro, dopets innebörd och sin egen livssituation, liksom att man inte kan räkna med att dopet kommer att underlätta rätten till asyl i Sverige. Det är viktigt att få klarhet i om den som begär dop riskerar förföljelse i hemlandet samt försäkra sig om att dopkandidaten inser de risker dopet medför, i det fall denne blir avvisad till hemlandet. Vidare framhålls, avseende barn och unga i en utsatt situation, exempelvis ensamkommande, att det vid dop krävs en särskild lyhördhet och omsorg från församlingens sida.

Till skillnad mot det tidigare biskopsbrevet, innehåller den reviderade utgåvan två pastorala råd för situationer när människor önskar konvertera från en annan tro och döpas i Svenska kyrkans ordning. De lyder:

Personen bör för det första få ett samtal där relevant information lämnas om dop och (i förekommande fall) dopets koppling till asylprocessen. Här bör de grundläggande skälen till varför en person önskar konvertera framgå. I detta samtal bör det också bli tydligt hur processen i församlingen ser ut fram till dop och medlemskap i Svenska kyrkan. För det andra bör personen under minst sex månader leva med i församlingens gudstjänstliv. Under denna tid bör personen få stöd att förstå något av kyrkans tro och tradition liksom hur detta tar sig uttryck i gudstjänst, verksamhet och liv. Personen bör också få möjlighet att förstå något av

kyrkans roll i det svenska samhället. Tiden påverkas förstås av möjligheten att kommunicera med varandra.

Support migration – en nationell stödfunktion

Support migration är Svenska kyrkans stöd i migrationsfrågor. Supporten riktar sig till förtroendevalda, anställda och ideella som på olika sätt arbetar med frågor som rör migration. Support migration har utvecklats på uppdrag av kyrkostyrelsen. Syftet är att avlasta och ge stöd till stift och församlingar i deras arbete för och med människor som är nya i Sverige. På Support migrations webbplats anges följande om de bakomliggande motiven till inrättandet av stödfunktionen.

Att möta människor på flykt är en självklar del av uppdraget att vara kyrka. Det är ett uppdrag som kräver djupa kunskaper inom många olika områden (fastigheter, diakoni, internationellt, juridik, teologi, kommunikation). Det händer också mycket inom området och det gäller att hålla sig uppdaterad om förändringar. Istället för att behöva söka runt på olika webbplatser behöver nu församlingar bara vända sig till ett ställe. Support migration vill även underlätta ett delande av kunskaper och metoder mellan församlingar.

Support migration är tvådelad stödfunktion. Den består av ett intranät och e-postservice. Dessutom finns möjligheten att bli uppringd av en av supportens experter, och att dela erfarenheter med andra engagerade runt om i landet genom en Facebook-grupp. Funktionen sköts av en redaktör med hjälp av en sakkunnig expertgrupp.

8 Ekumeniska perspektiv

Kyrkan är Kristi kropp och därför i grunden en. I trosbekännelsen uttrycks också tron på en enda kyrka. I den lutherska traditionen beskriver den Augsburgska bekännelsen artikel VII kyrkan och dess enhet på följande sätt.

Kyrkan är de heligas samfund, i vilket evangelium rent förkunnas och sakramenten rätt förvaltas. Och för kyrkans sanna enhet är det nog att vara ense ifråga om evangeliets lära och förvaltningen av sakramenten.

Enheten är en gåva, att uttrycka den en kallelse. Utifrån erfarenheterna av detta har insikten vuxit fram att den kristna tron förpliktar kyrkorna att övervinna splittringen. Detta är bakgrunden till framväxten av den ekumeniska rörelsen (jfr inledningen till kyrkoordningens 59 kap. "Svenska kyrkans relationer till andra kyrkor och samfund").

En huvudfråga för denna skrivelse handlar om tillhörighet för utländska medborgare och vilken betydelse medborgarskapet bör ha i tillhörighetshänseende. Eftersom skrivelsens förslag i denna del medför att utländska medborgare som bosätter sig utomlands inte förlorar sin tillhörighet till Svenska kyrkan, är det av intresse att sammanfattande redovisa några ekumeniska perspektiv med koppling till frågan. Det handlar bl.a. om vad våra kyrkogemenskap innebär i detta hänseende. Skrivelsen redogör endast kortfattat för huvuddragen. En mer utvecklad redogörelse av förhållandena finns i den tidigare nämnda promemorian.

8.1 Tillhörighetsbestämmelser i de nordiska folkkyrkorna m.fl.

KsSkr 2019:6

Såväl Norska kyrkan som Finlands evangelisk-lutherska kyrka har tillhörighetsbestämmelser som knyter an till medborgarskapet, däremot inte den Danska folkkyrkan, vars bestämmelser knyter an till det danska territoriet. Tillhörighetsbestämmelserna för Islands evangelisk-lutherska kyrka knyter an till folkbokföring.

Den engelska kyrkan (Church of England) använder inte medlemskap som begrepp utan kyrkan utgår enbart från de boende inom församlingen. Enda gången medlemskap används i den Engelska kyrkan är i förhållande till val av beslutsfattande nivåer som regleras i "Church Representation Rules". Lagen säger att alla har rätt att finnas med i ett särskilt register om denne är döpt, är över 16 års ålder och det är antecknat att personen vill finnas med i registret. Personen ska bo i församlingen eller delta i församlingslivet under minst 6 månader eller bekänna sig till kyrkans lära och tidigare ha deltagit i kyrkans gudstjänster under minst 6 månader.

I den kanoniska rätten talas enbart om att den som blir döpt blir inkorporerad i kyrkan. Uttrycket att vara inkorporerad innebär att vara i kommunion med kyrkan. Romersk-katolska kyrkan skiljer således mellan att vara tillhörig kyrkan och att vara civilrättsligt registrerad medlem och därmed finnas med i ett medlemsregister.

8.2 Ekumeniska överenskommelser och avtal om särskild ekumenisk samverkan

I inledningen till kyrkoordningens fjortonde avdelning, Svenska kyrkans relationer till andra kyrkor och samfund, anges att Svenska kyrkan har kyrkogemenskap med kyrkor inom Lutherska världsförbundet och med andra kyrkor efter särskilda överenskommelser. Lutherska världsförbundet omfattar drygt 140 lutherska medlemskyrkor i mer än 80 länder. Beträffande kyrkogemenskapen mellan de kyrkor som tillhör Lutherska världsförbundet angavs följande i kyrkoordningsskrivelsen 1999 (CsSkr 1999:3 s. 2–181).

De evangelisk-lutherska kyrkorna inom Lutherska världsförbundet lever i en kyrkogemenskap, som innebär förkunnelse- och nattvardsgemenskap innefattande erkännande av ordinationen. Det som konstituerar den lutherska gemenskapen är främst anslutningen till Augsburgska bekännelsen, vilken till sitt grundläggande syfte är ett enhetsdokument. Vid Lutherska världsförbundets generalförsamling i Budapest 1984 skrevs formellt in i konstitutionen att medlemskyrkorna anser sig stå i predikstols- och altargemenskap med varandra. Detta förhållande noteras också i riktlinjerna för Svenska kyrkans ekumeniska arbete. Kyrkogemenskap och gemenskap i ämbetsutövning hör samman. De lutherska kyrkor som står utanför Lutherska världsförbundet har inte gått in i samma förpliktande gemenskap. Det är därför naturligt att i bestämmelserna om att [...] kyrkorna inom Lutherska världsförbundet ges en särskild ställning.

De särskilda överenskommelserna om ekumenisk samverkan rör bl.a. Borgåöverenskommelsen, syftande till att skapa ett kyrkligt samarbete mellan de anglikanska kyrkorna i Storbritannien och Irland samt de lutherska kyrkorna i de nordiska länderna och Baltikum. Borgåöverenskommelsen innefattar ett ömsesidigt erkännande av varandras kyrkor, förkunnelse, sakramentsförvaltning och ämbeten. Den är i första hand en andlig och sakramental gemenskap och innebär inga ekonomiska förpliktelser. De olika kyrkornas medlemmar inbjuds till ett aktivt deltagande i Svenska kyrkan, vilket bl.a. har ansetts innefatta en rätt att ta del av kyrkliga handlingar. Församlingarna har emellertid när så sker rätt att ta ut en avgift, förutom vid dop (se vidare CsSkr 1994:5 s. 9–10 och

KsSkr 2010:5 s 14 och 18). Därutöver föreligger även avtal om ekumenisk samverkan med de Evangeliska kyrkorna i Tyskland. Avtalet rör prediko- och nattvardsgemenskap, en önskan om fortsatta samtal och arrangemang samt ett ömsesidigt ämbetserkännande. Avtal har även slutits med den Oberoende filippinska kyrkan, rörande nattvards- och kyrkogemenskap och ömsesidigt erkännande av ämbeten, samt med de Gammalkatolska kyrkorna av Utrechunionen, rörande liknande förpliktelser som enligt Borgåöverenskommelsen.

Inom Sverige har överenskommelser om kyrkogemenskap träffats, dels med Metodistkyrkan i Sverige 1993, dels med Svenska missionskyrkan 2006. Genom dessa överenskommelser har kyrkorna erkänt giltigheten i varandras vigningstjänster (respektive ordinerade tjänster) och ömsesidigt välkomnat varandra att ta emot sakrament och pastorala tjänster. En överenskommelse har även slutits med Equeniakyrkan. Överenskommelsen innebar dock inte någon full kyrkogemenskap.

8.3 Något om medlemskap och kyrka inom Kyrkornas världsråds kommission för Faith and Order

Inom Kyrkornas världsråd och kommission för Faith and Order (Tro och kyrkoordning) har inte termen ”medlem” använts i teologiska dokument. Relationen mellan begreppen medlemskap och kyrka har inte kommit att problematiseras inom Faith and Order förrän under 2000-talet, då det har uppmärksammats att kyrkor kan ha mycket olika syn på vad medlemskap i kyrkan innebär. I dokumentet *Participating in God's Mission of Reconciliation* från 2006 tydliggörs att medlemskap är att bli inlämnad i Kristi kropp, men att döpta även kan ha ett medlemskap med relation till en specifik nation, etnisk grupp, språk eller kyrka. I dokumentet om dopet, *One Baptism: Towards Mutual Recognition* från 2011, fortsätter Faith and Order att betona att döpta blir medlemmar av Kristi kropp. Dokumentet problematiserar dock begreppet ”medlem” genom att hänvisa till att kyrkor ser mycket olika på medlemskap och att det finns många olika uppfattningar om medlemskap i kyrkan. Några kyrkor har utvecklat särskilda ritualer för medlemsupptagning och kyrkor med vuxendop har barnvälsignelse som ett initialt välkomnande på väg mot fullt medlemskap. Några kyrkor har utvecklat ett katekumenat som del av ett upptagande av nya medlemmar och andra kyrkor ger medlemskap förutsatt att en person är döpt. Det finns även kyrkor som ger fullt medlemskap först när en person är konfirmerad. Oavsett hur enskilda definierar ett medlemskap anser dokumentet att medlemskapet inte kan fränkopplas från inkorporerandet i Kristi kropp (se *One Baptism: Towards Mutual Recognition*, 2011, Section III:4, 2 Baptism 44, 57).

9 Överväganden och förslag

KsSkr 2019:6

9.1 Grunden för tillhörighet – medborgarskapsfrågan

Kyrkostyrelsens förslag: Det ska inte längre finnas någon bestämmelse om grundläggande förutsättningar för tillhörighet till Svenska kyrkan utifrån medborgarskap. Den nuvarande, inledande bestämmelsen i 29 kap. kyrkoordningen, 29 kap. 1 § kyrkoordningen, ska därför upphöra att gälla. Rubriken närmast före nämnda bestämmelse ska utgå.

Upphävvd paragraf: 29 kap. 1 § kyrkoordningen.

Promemorians förslag överensstämmer med kyrkostyrelsens förslag.

Remissinstanserna: Förslaget om ändrad grund för tillhörighet har av remissinstanserna fått ett näst intill fulltaligt stöd. *Uppsala stift* har i sitt remissvar uttalat att promemorian är mycket väl genomarbetad och väl belyser historien och de förändringar som har skett och som leder till förslag om ändringar i kyrkoordningen. Stiftet har vidare uttalat att föreslagna ändringar är väl motiverade utifrån en ny historisk situation med ökad globalisering och rörlighet, att förslagen stärker dopets ställning och medför en starkare betoning med kyrkan som utgångspunkt för tillhörighet, i stället för att som tidigare koppla det till medborgarskap och nationell tillhörighet. *Norra Ölands pastorat* har uttalat att församlingen anser att förslaget utgör den enda rimliga ståndpunkten om Svenska kyrkan menar allvar med att dopet är medlemsgrundande. *Luleå stift* genom *Domkapitlet* har understrukit att förslaget tydliggör Svenska kyrkans identitet som en gren av Kristi världsvida kyrka, i vilken etniska och sociala gränser mellan människor är upphävda genom dopet. *Växjö pastorat* har även anfört att förslaget är teologiskt väl motiverat utifrån redovisningen av Svenska kyrkans identitet och uppdrag.

Skälen för kyrkostyrelsens förslag

Att förkunna evangeliet i varje tid

Bestämmelserna om kyrkotillhörighet måste fullt ut spegla kyrkans identitet, eftersom bestämmelser som anger vem som och på vilket sätt någon kan bli tillhörig kyrkan berättar något viktigt om kyrkan själv, närmare bestämt om hur den ser på sig själv och vem den är till för. Som framgått ovan kan och måste kyrkans organisation förändras över tid. Förändring får dock aldrig vara ett ändamål i sig själv, utan ska alltid ske i syfte att möjliggöra för kyrkan att på bästa sätt kunna fullgöra sitt uppdrag i varje tid.

Under avsnitt 4.1 har Svenska kyrkans identitet som trossamfund beskrivits. Det har konstaterats att Svenska kyrkans uppdrag är detsamma i alla tider, att överräcka evangelium i ord och handling och att denna kallelse ska utföras på ett sätt som är ändamålsenligt för varje tid. Vår omvärld befinner sig i ständig utveckling. För kyrkans del gäller det att följa utvecklingen och själv utvecklas på ett sätt som möjliggör bevarad identitet i en förnyad samtid. Evangeliet är detsamma medan kyrkans organisation kan se olika ut. Detta kan uttryckas som att identiteten bevaras genom att förändras.

Kyrkostyrelsen anser mot denna bakgrund att avgörande för frågan om en bestämmelse avseende kyrkotillhörighet behöver ändras eller inte, är huruvida den idag gestaltar evangeliet och därmed möjliggör för Svenska kyrkan att förbli trogen sitt uppdrag på bästa sätt.

Svenska kyrkans identitet

Enligt direktiven inför arbetet med promemorian skulle en prövning ske av huruvida det finns skäl att hålla fast vid den rådande regleringen av de grundläggande förutsättningarna för tillhörighet, med utgångspunkt i Svenska kyrkans identitet. Inför denna avvägning finns det enligt kyrkostyrelsens mening därför skäl att sammanfattande belysa vad som idag framstår som konstitutivt för Svenska kyrkans identitet i tillhörighetshänseende.

Som ett evangelisk-lutherskt trossamfund är det grundläggande för Svenska kyrkan att evangelium förkunnas och att sakramenten delas ut. Syftet är att människor ska komma till tro på Kristus och leva i tro, en kristen gemenskap skapas och fördjupas, Guds rike utbreddas och skapelsen återupprättas. Dessa båda aspekter, den funktionella aspekten och gemenskapsaspekten, finnas också uttryckta i *Augsburgska bekännelsen* artikel VII om kyrkan:

Vidare lära de, att en helig kyrka ska äga bestånd till evärdelig tid. Men kyrkan är de heligas samfund, i vilket evangelium rent förkunnas och sakramenten rätt förvaltas.

Svenska kyrkan är en del av den världsvida kristna kyrkan. Att höra till Svenska kyrkan innebär också att vara en del av Kristi kropp, att tillhöra de heligas gemenskap, som det uttrycks i kyrkans trosbekännelse. Som framgått under avsnitt 4.3 betonas i Svenska kyrkans dopordning samhörigheten med Kristus och delaktigheten i den världsvida kyrkan. Läronämndens yttrande från 2003 (Ln 2003:11y) visar tydligt på detta, särskilt följande stycke:

Kyrkan är inte etniskt bestämd och nationerna har ingen konstitutiv betydelse för kyrkans identitet. Kyrkan är Guds folk och Kristi kropp. Med sitt centrum och sin livskälla i Kristus och evangeliet om honom har Svenska kyrkan som en del av den världsvida kyrkan ett uppdrag i Sverige. Det är ett gudomligt tecken att de människor som i Sverige inbjuds att tillhöra Guds folk återspeglar rikedomerna i skapelsen och i Kristi världsvida kyrka.

En tydlig markering gjordes också av kyrkomötet 2012, genom beslutet att ändra inledningstexten till åttonde avdelningen i kyrkoordningen. Ändringen bestod i, som framgått under avsnitt 4.2, att låta formuleringen om att Svenska kyrkans uppdrag är att ge vidare evangelium i ord och handling *till dem som bor i Sverige* och att *kyrkans geografiska gränser sammanfaller med nationens*, utgå. Biskoparna har också i biskopsbrevet *Leva i dopet* från 2011, betonat att en gemenskap på dopets grund ständigt måste sträva efter att vara gränsöverskridande, och att "...kyrkan är övningsplatsen för den stora nästankärleken som omfattar alla människor." (s. 26 i biskopsbrevet).

Enligt Svenska kyrkans dopsyn är det centrala att Guds handlande kommer först, vilket innebär att Gud söker var och en. Denna syn på dopet knyter nära an till den teologiska motiveringen för att folkkyrkan är rikstäckande. Dopet är centralt i tillhörighetshänseende eftersom den döpte genom dopet får gemenskap med Kristus och den världsvida kyrkan. Detta betonas i dopordningen. Den döpta tillhör Kristi kyrka, den världsvida kyrkan och ett specifikt trossamfund samtidigt.

Folkkyrkobegreppets betoning på öppenhet, att vi är öppna och välkomnande mot alla, tillhör alltså Svenska kyrkans identitet. Öppenheten är en konsekvens av evangeliet och nödvändig för att missionsuppdraget ska nå fram till så många som möjligt med evangelium och omsätta det i handling, utan att gränser sätts för vilka kyrkan riktar sig till. Som framgått av bakgrundsbeskrivningen är den territorialprincip som gäller för Svenska kyrkan historiskt betingad. Ända sedan tiden då kyrkan i Sverige

var en romersk-katolsk kyrkoprovins har den haft ett ansvarsområde som omfattar hela landet. Territorialprincipen motsäger inte bekännelsen till den allmänliga kyrkan och kan därför inte heller tolkas som ett värnande av ”svenskhet”. Som nämnts ovan har också Svenska kyrkans gränsöverskridande uppdrag på senare tid blivit alltmer framträdande. Svenska kyrkans uppdrag är dessutom vidare än ansvaret för medlemmarna inom församlingen och innebär ett vistelseansvar. Detta relaterar samtidigt till den ekumeniska förpliktelsen som innebär att vi tar vårt vistelseansvar med respekt för andras tro, bekännelse och samfundstillhörighet, även för dem som bekänner sig till andra religioner.

Utveckling i samhället och kyrkan

Kyrkan och staten

Fram till relationsändringen vid millennieskiftet utgjordes Svenska kyrkan, organisatoriskt och rättsligt sett, av statliga och kommunala organ. När bestämmelser om medlemskap i Svenska kyrkan infördes med religionsfrihetslagen 1951 var det mot bakgrund av ett konstaterande att ”denna kyrka är nationellt bestämd” och att ”för medlemskap måste således gälla vissa förutsättningar som anknyta till det svenska statsområdet”. Det var därmed naturligt att låta medborgarskapet bilda utgångspunkten. Ur rättslig synvinkel kan konstateras att Svenska kyrkan har en betydligt friare relation till staten efter relationsändringen, även om grunderna för Svenska kyrkan som trossamfund alltjämt regleras i svensk lag. Bestämmelser om Svenska kyrkans interna angelägenheter är emellertid upp till kyrkan själv att reglera genom inomkyrkliga bestämmelser. Frågan om förutsättningar för kyrkotillhörighet hör följaktligen till sådant som numera är upp till kyrkan själv att besluta om, förutsatt att bestämmelserna inte står i strid med vad som anses vara identitetsbärande för kyrkan, bl.a. att vara en evangelisk-luthersk, öppen och rikstäckande folkkyrka, något som också kommer till uttryck i lagen om Svenska kyrkan.

Utvecklingen av kyrkans verksamhet

En avgörande faktor 1951 synes ha varit att Svenska kyrkan var nationellt bestämd. Kyrkostyrelsen menar att ett sådant synsätt inte stämmer överens med Svenska kyrkans självbild idag i och med att delaktigheten i den världsvida kyrkan kommit att betonas alltmer. Idag framgår på ett tydligare sätt att Svenska kyrkan ser på sig själv som en del av och som manifesterandet av Kristi kyrka i vår del av världen. Som framgått under avsnitt 4.3 betonade Svenska kyrkan redan under 1980-talet, i sitt svar på BEM-dokumentet, att det inom kyrkan inte får finnas barriärer av olika slag och att Kristi kropp inte får splittras genom skillnader i fråga om kön, ras eller social status.

Vid reformen 1980, då utländska medborgare som inte är bosatta i Sverige medgavs rätt att tillhöra Svenska kyrkan, var argumentet för bibehållandet av medborgarskapet som huvudregel att Svenska kyrkan inte kunde ta på sig ett längre gående ansvar i sin verksamhet utanför landets gränser. I detta sammanhang ska utvecklingen av SKUT-verksamheten, som verksamhetsmässigt hade sin mest intensiva utvecklingsperiod mellan 1985 och 2000, beaktas liksom utvecklingen under 2000-talet med att knyta verksamheten närmare Svenska kyrkans inhemska struktur och organisation. Det är idag uttalat att utlandsförsamlingarna, med beaktande av sina respektive unika förutsättningar och lokala sammanhang, är att jämställa med Svenska kyrkans församlingar inom riket. Utlandsförsamlingarna är idag representerade i kyrkomötet genom indirekta val i utlandsförsamlingarna. Utlandskyrkoherdarna har getts rätt att, på motsvarande sätt som kyrkoherdar inom övriga församlingar, besluta om tillhörighet. Sammantaget visar detta, enligt kyrkostyrelsens mening, att Svenska kyrkan idag har

betydligt bättre förutsättningar att bedriva ansvarstagande verksamhet för tillhöriga utomlands.

Även den kyrkliga verksamhet som bedrivs inom Sveriges gränser har utvecklats de senaste decennierna och påverkats av globaliseringen. Utifrån det vistelseansvar som gäller för Svenska kyrkans församlingar och pastorat, hänger utvecklingen förstås ihop med att gruppen människor som bor och vistas inom landets gränser blivit allt mer mångfacetterad, gällande bl.a. språk, etnicitet och religion. Detta har inte minst visat sig de senaste åren i samband med arbetet för och med nyanlända. Detta arbete har engagerat såväl församlingar och pastorat som stift och den nationella nivån. Som framgått under avsnitt 7.2 är utrikesfödda överrepresenterade bland unga vuxna som inträder i Svenska kyrkan. Det kan också nämnas att 2017 hade ungefär var fjärde invånare utländsk bakgrund, dvs. var utrikes född eller barn till utrikes födda (SCB, "Befolkningsstatistik i sammandrag 1960–2017").

Mot denna bakgrund konstaterar kyrkostyrelsen att varken etnicitet eller nationalitet är konstitutivt för Svenska kyrkan. Tvärtom uttrycks en strävan efter att framhålla att gemenskapen mellan dem som tillhör kyrkan är *en*; de heligas gemenskap (jfr ovan vad som sägs om kyrkans svar på BEM-dokumentet).

Som framgått medför den aktuella bestämmelsen om grundläggande förutsättningar för tillhörighet baserat på medborgarskap stora skillnader mellan tillhöriga. Det faktum att dopet inte är tillhörighetsgrundande fullt ut, liksom att vissa tillhöriga utan eget initiativ förlorar sin tillhörighet vid flytt ur landet, framstår som särskilt långtgående skillnader. Bestämmelsen har sin historiska betingelse och förankring i ett samhälle som på många sätt skiljer sig från idag. Beaktande Svenska kyrkans ställning idag som självständigt trossamfund och den verksamhet som bedrivs, både i Sverige och utomlands, framstår en bestämmelse som sätter medborgarskap som skiljelinje mellan tillhöriga som mycket svårmotiverad enligt kyrkostyrelsens mening. En sådan bestämmelse riskerar att fördunkla evangeliet och därmed talar teologiska skäl för att den bör upphävas.

Kyrkostyrelsen anser att alla som vill tillhöra Svenska kyrkan bör kunna bli tillhöriga på samma premisser. Det finns idag inga skäl som talar för att utländska medborgare som inte är bosatta i Sverige ska behöva genomgå någon särskild prövning, utöver den prövning som följer av 29 kap 4 § kyrkoordningen och som omfattar alla vuxna som vill träda in i Svenska kyrkan efter skriftlig anmälan. Även förutsättningarna för utträde ur Svenska kyrkan bör vara desamma för alla tillhöriga. Ingen som inte själv valt det, ska behöva förlora sin tillhörighet till Svenska kyrkan. Av dessa skäl föreslås att 29 kap. 1 § ska upphöra att gälla.

Norra Billings pastorat har i sitt remissvar anfört att de i promemorian saknar en beskrivning illustrerande statslösas situation och svårighet att bli tillhöriga trossamfundet. Kyrkostyrelsen kan inledningsvis konstatera att det inte har funnits en ambition i den utredning som ligger till grund för nu aktuella förslag att uttömmande beskriva olika grupper situation och svårigheter att bli tillhöriga utifrån dagens regler. Det kan dock framhållas att för det fall förslaget om ändrad grund för tillhörighet träder i kraft medför det att även statslösa blir tillhöriga direkt genom dop eller efter anmälan/meddelande.

Det är vidare värt att notera att såväl när bestämmelserna om medlemskapet i Svenska kyrkan tillkom med 1951 års religionsfrihetslag, som vid revideringen av bestämmelserna 1980, då även utländsk medborgare som inte är bosatt i Sverige fick möjlighet att tillhöra Svenska kyrkan, har värnandet om deltagandet i den svenskkyrkliga gemenskapen varit avgörande. De argument som nu förs fram som skäl för ett upphävande av aktuell bestämmelse ligger enligt kyrkostyrelsens mening i linje med ett sådant synsätt. Den föreslagna ändringen kan därmed ses som en slutpunkt, genom

att den gemenskap bland Svenska kyrkans tillhöriga som ansetts viktig att värna nu också får ett tydligare genomslag kyrkorättsligt.

Klinte pastorat har väckt frågan om det inte finns risk för att Svenska kyrkan behöver byta namn i och med att sambandet mellan medborgarskap och tillhörighet upphör. Kyrkostyrelsen delar inte pastoratets farhåga i detta avseende. Benämningen ”Svenska kyrkan” är numera lagfäst med ett särskilt skydd för namnet genom de nya lagar som tillkom vid kyrka-statreformen då Svenska kyrkan upphörde att vara en statskyrka. Den förändring som nu aktualiseras rörande medborgarskapets inverkan på tillhörighetsfrågan kan i det perspektivet ses som ett naturligt steg i att fullfölja reformens syfte men är inte av samma principiella betydelse. Det är också, som redovisats tidigare, numera Svenska kyrkan själv som avgör vilka förutsättningar som ska gälla för tillhörighet, med beaktande av den reglering som finns i lagen (1998:1593) om trossamfund kring bl.a. barns samtycke. Någon konsekvens för benämningen Svenska kyrkan bör därför, enligt kyrkostyrelsen, enbart av dessa skäl inte uppkomma.

Ekumeniska perspektiv

Enligt kyrkostyrelsen är det viktigt att framhålla att den förändring i tillhörighetshänseende som nu föreslås inte i egentlig mening handlar om vem som får vara tillhörig Svenska kyrkan, utan om *på vilket sätt* någon kan bli eller upphöra att vara tillhörig. Förutom den omständigheten att någon särskild prövning inte längre ska göras av kyrkostyrelsen för vissa personer som vill tillhöra Svenska kyrkan, medför den föreslagna ändringen att alla tillhöriga kommer att kvarstå som tillhöriga så länge de själva önskar. Ingen kommer därmed att förlora sin tillhörighet vid flytt ur landet eller förlust av eller befrielse från svenskt medborgarskap. Detta kan medföra att Svenska kyrkan på sikt får en något större andel tillhöriga utomlands än idag. Dessa personer är inte tillhöriga någon församling i Sverige utan är istället tillhöriga trossamfundet som sådant men kan förstås också ha valt att bli medlemmar i någon utlandsförsamling där så är möjligt. Det är en ordning som redan gäller idag, såväl avseende svenska som icke svenska medborgare.

Den nationella nivån utgör ingen pastoral nivå inom Svenska kyrkan. Det pastorala uppdraget utförs i församlingar, pastorat och stift, som inom sina respektive territoriella områden (eller ”geografiska” områden om det är fråga om utlandsförsamlingar) har till uppgift att till enskilda människor överräcka det kristna budskapet i ord och handling (CsSkr 1999:3). För den som varaktigt bosatt sig utomlands torde ofta den naturliga utvecklingen vara att växa in i den gemenskap som en kyrka i det nya hemlandet kan erbjuda, särskilt om denna kyrka genom kyrkogemenskap, överenskommelse eller på annat sätt står i nära relation till Svenska kyrkan. En integrering i det nya hemlandets kyrkogemenskap bör enligt kyrkostyrelsen uppmuntras och underlättas. På de platser i världen där Svenska kyrkan bedriver verksamhet i form av utlandsförsamlingar, eller som övrig utlandsverksamhet, finns möjligheter till fortsatt gemenskap med Svenska kyrkan utomlands. I de fall detta inte är möjligt kan dock, enligt kyrkostyrelsens bedömning, den formella tillhörigheten till trossamfundet som sådant utgöra ett värdefullt manifesterande av det fortsatta bandet till Svenska kyrkan. Vid en inflyttning till Sverige, där den tillhöriga blir folkbokförd i landet, uppstår direkt en församlingstillhörighet genom att den tillhöriga kyrkobokförs, som utgångspunkt i den församling där vederbörandes folkbokföringsadress är belägen.

För välkommandet i en annan kyrka utomlands torde det oftast vara av mindre betydelse huruvida personen i fråga har en formell tillhörighet till Svenska kyrkan eller inte. Det är istället dopet som är gemenskapens kärna. Det finns visserligen kyrkor

som inte tillåter dubbelt medlemskap, vilket kan innebära problem för en utlandsboende tillhörig Svenska kyrkan som även önskar delaktighet i en annan kyrka. Detta är emellertid en situation som kan uppstå för tillhöriga utomlands redan idag och lösningen på ett sådant eventuellt problem måste den berörda individen själv finna, från fall till fall. Vad gäller kyrkoordningens reglering ska utgångspunkten, enligt kyrkostyrelsens mening, dock vara att den som tillhör Svenska kyrkan endast på eget initiativ ska förlora sin tillhörighet. Det betyder alltså att det får vara upp till den tillhöriga själv att begära utträde ur Svenska kyrkan om denne anser att situationen så kräver. Det är kyrkostyrelsens uppfattning att promemorians förslag i denna del sammanfattningsvis inte kan antas i någon större utsträckning påverka möjligheterna att ingå i en församlingssamfund utomlands, varför detta i sig inte bör vara avgörande för om ändringen ska genomföras.

Enligt kyrkostyrelsens bedömning kan förslaget inte heller anses ha någon negativ inverkan på Svenska kyrkans ekumeniska överenskommelser och avtal om ekumenisk samverkan. Det innebär, som tidigare nämnts, förändringar i sättet på vilket någon blir eller upphör att vara tillhörig Svenska kyrkan. De kyrkogemenskaperna som Svenska kyrkan delar vilar dock inte på överväganden avseende exempelvis sättet på vilket någon blir tillhörig. De vilar istället på en samsyn kring evangelium och sakramentsförvaltning. Inte heller det som gemenskaperna syftar till, dvs. att välkomna varandras medlemmar i den pastorala gemenskaperna och att erkänna varandras vigningar, är något som påverkas av promemorians förslag. Ett upphävande av den aktuella bestämmelsen kan därför inte antas komma att påverka Svenska kyrkans ekumeniska relationer.

Vad gäller jämförelsen med de övriga nordiska folkkyrkorna kan sammanfattningsvis konstateras att varje kyrka har sin unika reglering. De närmare utformningarna av dessa regleringar är emellertid inte det som är avgörande för de ekumeniska relationerna.

9.2 Beslut om tillhörighet

Kyrkostyrelsens förslag: Kyrkostyrelsen ska inte längre fatta beslut om tillhörighet till Svenska kyrkan. Dessa beslut ska istället fattas på lokal nivå.

För den som inte är folkbokförd i Sverige prövas frågor om in- och utträde ur kyrkan av kyrkoherden för den församling dit anmälan eller meddelandet lämnas in. Detta gäller även om anmälan eller meddelandet lämnats in till en utlandsförsamling.

En konsekvensändring görs i 29 kap. 10 § andra stycket, där det stadgas om överklagande av kyrkostyrelsens beslut.

Ändrade paragrafer: 29 kap. 6 och 10 §§ kyrkoordningen.

Promemorians förslag överensstämmer med kyrkostyrelsens förslag.

Remissinstanserna: Förslaget om ändrad beslutsnivå gällande beslut om tillhörighet har fått ett mycket brett stöd av remissinstanserna. *Skara Stift* ställer sig positivt till förslaget eftersom beslut om tillhörighet då hamnar på samma plats som beslut om dop, som utgör det grundläggande beslutet. *Sundsvalls församling* har uttalat att förslaget innebär en god ordning med tanke på att den nationella nivån inte är någon självständig teologisk enhet i Svenska kyrkan vilket däremot församlingarna är. Församlingen menar även att förslaget möjliggör för Svenska kyrkan att anpassa sig till

en ny tid med ökad rörlighet av människor. *Ljungby pastorat* har betonat att det är bra att beslut om medlemskap fattas på lokal nivå, nära den berörda människan.

Det har även framkommit vissa reservationer och synpunkter. *Stockholms stift* har i sitt remissvar invänt mot förslaget till viss del och framfört att besluten om tillhörighet för dem som saknar tillstånd att vistas i landet alltjämt ska göras av kyrkostyrelsen. Som stöd för detta har stiftet angett att hanteringen innebär en ökad administrativ börda för kyrkoherdarna och rör beslut som kan vara svåra att fatta. Stiftet menar att det behöver problematiseras kring det faktum att Svenska kyrkan registrerar personer som tillhör trossamfundet trots att de saknar tillstånd att vistas i landet och det ifrågasätts om inte ansvaret för en sådan hantering är för stort för lokal nivå. *Märsta pastorat* delar denna åsikt och menar därutöver att kyrkostyrelsen borde pröva frågor om tillhörighet för dem som inte är folkbokförda i landet, med förhoppningen om en samlad hantering som vilar på hela trossamfundets gemensamma hållning snarare än enskilda pastorat eller församlingars bedömningar.

Därutöver har några remissinstanser inkommit med synpunkter, vilka kan hänföras till kategorierna tillhörighetsfrågor i relation till församling, pastoralt ansvar för utomlands bosatta samt krav på rättssäkerhet, stöd och tekniska lösningar.

Skälen för kyrkostyrelsens förslag:

Beslut om tillhörighet ska fattas på lokal nivå

Genom att sambandet mellan medborgarskap och kyrkotillhörighet avskaffas kommer antalet tillhörighetsärenden hos kyrkostyrelsen att minska påtagligt. Detta i och med att dopet kommer att vara fullt ut tillhörighetsgrundande, även för utländska medborgare som inte är bosatta i Sverige. I den mån dessa personer vill tillhöra Svenska kyrkan genom anmälan eller meddelande, ska beslut fattas i enlighet med bestämmelserna i 29 kap. 4 och 6 §§ kyrkoordningen, precis som för andra. I syfte att uppnå ett så enhetligt och pastoralt ändamålsenligt beslutsfattande som möjligt, anser kyrkostyrelsen att dessa beslut bör fattas lokalt, av en kyrkoherde, på samma sätt som för folkbokförda.

Dagens reglering i 29 kap. 6 § anger att det är kyrkostyrelsen som ska fatta beslut om in- och utträden för personer som inte är folkbokförda i Sverige. Denna reglering föreslås nu ändras på så sätt att beslut om inträde i och utträde ur Svenska kyrkan prövas av en kyrkoherde lokalt. Antalet ärenden avseende tillhöriga, både gällande in- och utträden, för personer som inte är folkbokförda i Sverige torde ha ökat de senaste decennierna. Det handlar dels om att människor har en ökad rörlighet kopplat till exempelvis jobb och studier, dels om att många människor som kommer i kontakt med Svenska kyrkan idag vistas i Sverige utan att bli folkbokförda, t.ex. asylsökande. Även utvecklingen av SKUT-verksamheten gör att fler och fler människor kommer i kontakt med Svenska kyrkan utan att ha en folkbokföring i Sverige.

Kyrkostyrelsen menar att det övergripande syftet med förändringen av beslutsbefogenheten från nationell till lokal nivå är att beslut om tillhörighet ska fattas så nära den som söker sig till eller från kyrkan som möjligt. Det innebär att besluten ska fattas inom Svenska kyrkans lokala pastorala område, alltså i församlingarna. Ansökan och anmälan om in- respektive utträde skulle avseende denna personkrets ske till pastor i församling inom riket där vederbörande vistades. Sett till rörligheten bland människor i dagens samhälle framstår det dock som mindre lämpligt att knyta beslutsbefogenheten avseende icke folkbokförda till ett vistelsebegrepp. Det är inte heller möjligt att hänföra alla personer utomlands till en utlandsförsamling. Kyrkostyrelsens förslag är därför att anmälan eller meddelande för den som inte är folkbokförd i Sverige prövas av kyrkoherden för den församling dit anmälan eller meddelandet lämnas in.

Stiftsstyrelsen och Domkapitlet i Härnösands stift har poängterat att det kan bli svårt att veta vilken församling som varit först med att ta emot en anmälan eller ett meddelande, för det fall handlingen lämnas in till flera församlingar. Enligt kyrkostyrelsen bör det, i likhet med vad Härnösands stift föreslår, i sådana fall vara beslutet hos den församling som först har prövat frågan, som också leder till kyrkotillhörighet och därmed ska registreras i det särskilda registret. Den föreslagna ordningen är också den ordning som förespråkats i promemorian. Sådana fall torde dock vara sällsynta. Förfarandet kommer sannolikt i de flesta fall innebära att ärendet prövas av kyrkoherden för den församling där personen i fråga vistas och redan har, eller önskar upprätta, en relation med församlingen. Det skulle naturligtvis kunna invändas att den föreslagna ordningen inte garanterar att tillhörighetsärendena kommer att prövas av den kyrkoherde som befinner sig närmast personen i fråga. I praktiken torde det emellertid röra sig om rena undantagsfall att en person väljer att lämna sin anmälan eller sitt meddelande till en annan församling än den med vilken personen i fråga har, eller önskar upprätta, en relation. Utifrån den grundläggande förutsättningen att besluten ska fattas på lokal nivå, framstår den föreslagna lösningen som den mest ändamålsenliga. I och med den föreslagna ändringen uppnås en tydligare reglering av beslutskompetenserna i tillhörighetsfrågor. Den medför dessutom en enhetlig hantering av tillhörighetsärendena oavsett en persons folkbokföring.

Som framgått ovan medför förslagen i denna skrivelse ingen förändring av det faktum att den som är tillhörig Svenska kyrkan utan att vara kyrkobokförd i en församling, saknar formell församlingstillhörighet och istället är tillhörig trossamfundet. Det skulle mot denna bakgrund kunna hävdas att den mest logiska beslutsordningen vore att kyrkostyrelsen, som företrädare för trossamfundet, är det organ som fattar beslut om tillhörighet. Kyrkostyrelsen menar dock att mot ett sådant argument talar ett flertal faktorer. Till en början fattar redan idag utlandskyrkoherdarna beslut om tillhörighet till Svenska kyrkan för icke folkbokförda personer, alltså personer som blir tillhöriga trossamfundet. Vidare ska framhållas att "trossamfundet" inte är detsamma som kyrkostyrelsen, eller den nationella nivån – församlingarna är de grundläggande enheterna genom vilka Trossamfundet Svenska kyrkan framträder på lokal nivå. I ljuset av detta torde inte finnas något att invända mot en ordning där församlingarnas kyrkoherdar beslutar om tillhörighet till trossamfundet.

Stockholms stift har i sitt remissvar förordat att besluten om tillhörighet för dem som saknar tillstånd att vistas i landet alltså ska göras av kyrkostyrelsen eftersom hanteringen medför en ökad administrativ börda för kyrkoherdarna och rör beslut som kan vara svåra att fatta. Stiftet anser även att det bör problematiseras kring det faktum att Svenska kyrkan registrerar personer som tillhöriga trossamfundet trots att de saknar tillstånd att vistas i landet och ifrågasätter om inte ansvaret är för stort för att hanteras på lokal nivå. *Märsta pastorat* har i sitt remissvar delat denna synpunkt och därutöver framfört att kyrkostyrelsen bör pröva frågor om tillhörighet för dem som inte är folkbokförda i landet, med förhoppningen om en samlad hantering som vilar på hela trossamfundets gemensamma hållning snarare än enskilda pastorat eller församlingars bedömningar.

Kyrkostyrelsen vill i denna del anföra följande. De beslut som berörs av 29 kap. 6 § fjärde stycket kyrkoordningen utgör beslut om tillhörighet utifrån 29 kap. 3 och 4 §§ kyrkoordningen, d.v.s. beslut om tillhörighet för den som i annat fall än genom dop i Svenska kyrkans ordning vill tillhöra Svenska kyrkan. Vad gäller upptagande av barn som inte är döpta i Svenska kyrkans ordning gäller att de ska tas upp efter meddelande av deras vårdnadshavare, 29 kap 3 § kyrkoordningen. Om de är över 12 år ska de själva ha samtyckt. I dessa fall ska alltså ingen närmare prövning göras, utöver en kontroll av att de formella kriterierna som paragrafen anger är uppfyllda. Vad gäller

upptagande av vuxna som inte är döpta i Svenska kyrkans ordning, återfinns regleringen av vilken prövning som ska göras i 29 kap. 4 § kyrkoordningen. Om den som anmäler inträde är döpt i Svenska kyrkans eller någon annan evangelisk-luthersk kyrkas ordning eller i en kyrka eller ett samfund som Svenska kyrkan genom beslut av kyrkomötet ingått en överenskommelse om särskild ekumenisk samverkan med, ska personen enligt punkten 1 tas upp i Svenska kyrkan. Någon närmare prövning ska alltså inte ske i dessa fall, utöver de formella kriterierna att anmälaren fyllt har 18 år och inkommit med en skriftlig anmälan.

I de övriga två typfallen ska anmälaren tas upp om vederbörande samtidigt med sin anmälan begär undervisning i Svenska kyrkans tro, bekännelse och lära, som förberedelse för dop, 29 kap. 4 § punkterna 2 och 3 kyrkoordningen. Bestämmelsen relaterar till principen om att dopet är huvudvägen för tillhörighet till Svenska kyrkan, vilket ett upphävande av 29 kap 1 § tydliggör. Den prövning som ska göras när den som inte är folkbokförd i landet anmäler inträde, handlar alltså närmast om huruvida anmälaren begär undervisning i Svenska kyrkans tro, bekännelse och lära, punkten 2, och, enligt punkten 3, om huruvida begäran om undervisning sker som förberedelse för dop.

Vid kyrkoordningens tillkomst framhölls i förarbetena vikten av att en präst alltid samtalar med den som anmäler sitt inträde i kyrkan. Vid ett sådant samtal bör bl.a. innebörden i begäran om undervisning tas upp och det bör diskuteras och redovisas hur undervisningen ska genomföras (CsSkr 1999:3 s. 2–396). Något krav på undervisningens utformning eller att den faktiskt blir av är dock inte uppställt i kyrkoordningen. Frågor om upptagande i kyrkan är alltså en pastoral fråga och behöver hanteras med den utgångspunkten i det enskilda fallet.

Den prövning som ska ske är alltså helt relaterad till frågan om dop och beroende av ett pastoralt möte där förutsättningar kring undervisning, förväntningar och inte minst innebörden av ett medlemskap i Svenska kyrkans som trossamfund osv. kan diskuteras. Detta synsätt har även lyfts fram av *Skara stift* som betonar att beslut om dop är det grundläggande beslutet och att beslut om tillhörighet då bör följa samma ordning. Kyrkostyrelsen vill för sin del framhålla att varje enskild persons situation är unik och att var och en därför behöver bemötas i ett lokalt sammanhang där möjligheter till möten och samtal finns på ett sätt som saknas på nationell nivå.

Stockholms stift menar att det handlar om svåra beslut som ska fattas av kyrkoherderna. Besluten måste dock ses i sitt sammanhang, nämligen utifrån kopplingen till dopet, som ju ytterst kyrkoherden, och som utgångspunkt varje präst, har att ta ställning till. Eftersom dopet är det centrala i tillhörighetshänseende, som en anmälan utgår från eller syftar till, torde det vara frågeställningar rörande dopet som blir de mest komplexa. Via nationell nivå stödfunktion för arbetet med nyanlända, Support migration, finns information, stöd och råd i frågor om mötet med nyanlända, även papperslösa, avseende bl.a. dop och konversion. Dessutom finns i det reviderade biskopsbrevet ”De kyrkliga handlingarna i en mångreligiös kontext” från 2019 råd och stöd till församlingar och präster i dessa frågor. Kyrkostyrelsen menar mot bakgrund av detta att det torde finnas goda förutsättningar för lokal nivå att hantera frågor om tillhörighet i anmälningsfallen med ledning av befintligt stöd.

Kyrkostyrelsen anser vidare att det framstår som främmande för Svenska kyrkan att bygga en administrativ hantering utifrån frågeställningen om vem som vistas i landet legalt eller inte. Svenska kyrkan frågar aldrig efter någons rätt att vistas i landet utan välkomnar i stället var och en som söker sig till kyrkan. Detta ligger i linje med församlingarnas vistelseansvar (2 kap. 1 § andra stycket kyrkoordningen) som omfattar alla som vistas i församlingen, oavsett exempelvis kyrkotillhörighet eller anledning till vistelsen. Nu föreslås också att kopplingen mellan tillhörighet och medborgarskap

utgår. Att i ljuset av detta låta en persons legala vistelserätt i landet vara avgörande för vilken av de kyrkliga nivåerna som ska ha att fatta beslut om personens tillhörighet till kyrkan, vore ett steg i motsatt riktning. Det framstår dessutom, ur ett registerperspektiv, som mindre lämpligt att Svenska kyrkan skulle ha eller ges möjlighet att basera en administrativ rutin på uppgiften om en persons rätt att vistas i landet. Detta, dels eftersom det handlar om uppgifter som Svenska kyrkan inte automatiskt har tillgång till, dels eftersom det skulle innebära att skapa en registerföring som, om Svenska kyrkan ens skulle få rätt att hämta in uppgifterna, kan vara tveksam ur ett dataskyddsperspektiv.

När det gäller *Märsta pastorats* ståndpunkt att kyrkostyrelsen fortsättningsvis borde pröva frågor om tillhörighet för dem som inte är folkbokförda i landet för att underlätta en gemensam hållning i dessa frågor, vill kyrkostyrelsen hänvisa till resonemanget ovan som har bäring även på denna fråga. Det vore således ett steg i fel riktning att ha kvar en uppdelning i tillhörighetshänseende som relaterar till folkbokföring. Att folkbokföringen fortsatt har betydelse när det kommer till församlingstillhörighet, alltså kyrkobokföring och därtill hörande rättigheter och skyldigheter, är en annan sak och inget som bör vara avgörande för vem som är bäst lämpad att pröva dessa frågor. Frågan om förutsättningar för tillhörighet vid sidan av dopet är avhängig frågan om undervisning, varför den bäst avgörs lokalt där kännedom om undervisningsmöjligheter finns. Enligt kyrkostyrelsen bör varje enskild persons situation bedömas i sitt lokala sammanhang, från fall till fall. Här kan dock biskoparnas vägledning genom ovan nämnda biskopsbrev bidra till en gemensam grundhållning, även om omständigheterna i det enskilda fallet kommer att vara avgörande. En parallell kan dras till frågor om att döpa och att låta sig döpas – även dessa frågor avgörs lokalt med stöd och ledning från kyrkans stift och nationellt framtaget stödmaterial.

Växjö stift instämmer i förslaget att nationell nivå inte längre ska fatta beslut i tillhörighetsfrågor. Stiftet menar dock att beslut om tillhörighet, för den som inte är folkbokförd i landet och saknar tidigare anknytning till en församling i Sverige eller en utlandsförsamling, genom att vara född, folkbokförd, döpt, konfirmerad eller vigd, bör fattas av biskopen i Visby stift. Detta mot bakgrund av att en sådan person bör anses befinna sig inom Visby stifts pastorala område. Stiftet anför vidare att det vid dylika prövningar bör uppställas särskilda skäl.

Kyrkostyrelsen anser inte att en sådan ordning som Växjö stift efterfrågar är lämplig eller ändamålsenlig. Den övergripande målsättningen med att flytta beslutskompetensen från nationell nivå är att beslut om tillhörighet ska fattas så nära den enskilde som möjligt. Detta med beaktande av behovet av de pastorala kontakter och överväganden som behöver ske. Visst kan det finnas situationer där den enskilde saknar tidigare anknytning, men kyrkostyrelsens förslag bygger på och syftar till att en sådan anknytning kan inledas genom anmälningsförfarandet. Den prövning som ska ske relaterar till frågor om kommande undervisning och är därmed framåtblickande avseende anknytningsfrågan. En ordning där biskopen i Visby stift fattar beslut om tillhörighetsfrågor för alla ej folkbokförda utan tidigare anknytning, innebär enligt kyrkostyrelsens mening sämre möjligheter att etablera en kontakt mellan den enskilde och den lokala församling där undervisning förutsätts ske. Det framstår därtill som mycket svårt att avgöra i vilka fall anknytning saknas eller inte, i vart fall om man med anknytning avser något vidare än det stiftet anger. Växjö stift har inte berört den omständigheten att en person som anmäler inträde tidigare kan ha deltagit och varit engagerad i en församlings verksamhet. En sådan omständighet kan tyckas väga tyngre och konstituera anknytning i högre grad än att personen i fråga är född i en viss församling. Att uppställa särskilda skäl för den här personkategorin går även emot kyrkostyrelsens ambition att samma förutsättningar ska gälla för alla som vill tillhöra

Svenska kyrkan. Kyrkostyrelsen delar för övrigt inte Växjö stifts anförda synsätt gällande Visby stifts pastorala område som tycks innebära en mycket vid tolkning av det pastorala ansvar som, avseende utlandsförsamlingarna, definieras närmare i respektive församlingsordning, jfr 3 § kyrkostyrelsens beslut (SvKB 2010:1) med närmare bestämmelser om församlingsordning för utlandsförsamlingar.

Utlandskyrkoherdarnas beslutskompetens

När det gäller utlandskyrkoherdarna finns skäl att framhålla följande. Idag är utlandskyrkoherdarnas beslutskompetens begränsad, dels till att avse svenska medborgare, dels till att gälla för dem som är eller får vara medlem i utlandsförsamlingen. Utlandsförsamlingarnas upptagningsområde regleras i respektive församlingsordning. Begränsningen till att avse svenska medborgare har sin grund i att beslutskompetensen ska likställas med den som gäller för en kyrkoherde i Sverige. I och med kyrkostyrelsens förslag om att frångå regleringen i 29 kap. 1 § kyrkoordningen om kyrkotillhörighet kopplat till medborgarskap, kommer kyrkoherdar såväl i Sverige som för utlandsförsamlingarna att ha befogenhet att besluta om tillhörighet oavsett medborgarskap, alltså för både svenska och utländska medborgare.

Det kan ifrågasättas om utlandskyrkoherdarnas beslutsbefogenhet fortsatt bör begränsas till det egna upptagningsområdet, eller om de, likt vad som föreslås för en kyrkoherde i Sverige, ska kunna besluta för icke folkbokförda personer var som helst ifrån i världen. Inledningsvis konstaterar kyrkostyrelsen att det torde vara lämpligt att fortsatt låta beslutskompetensen för en utlandskyrkoherde motsvara den hos en kyrkoherde i Sverige. Det talar för att utlandskyrkoherdens beslutsbefogenhet inte ska vara avgränsad till det egna upptagningsområdet. Även närhetsprincipen talar för en sådan ordning, eftersom personer som befinner sig utomlands, utanför en utlandsförsamlings upptagningsområde, många gånger kan ha närmare till en utlandskyrkoherde än en kyrkoherde i Sverige. En skillnad mellan utlandskyrkoherdarnas och kyrkoherdarnas i Sverige beslutsbefogenhet är den att kyrkoherden i Sverige *ska* besluta i tillhörighetsfrågor för dem som är kyrkobokförda i församlingen. Utlandskyrkoherdens befogenhet är däremot inte exklusiv utan gäller parallellt med kyrkostyrelsens befogenhet och uttrycks som att denne *får* besluta om tillhörighet. En annan skillnad är att kyrkoherden i Sverige beslutar om tillhörighet till Svenska kyrkan som samtidigt medför en församlingstillhörighet, medan utlandskyrkoherdens beslut ”endast” innebär en tillhörighet till trossamfundet som sådant. Tillhörigheten till utlandsförsamlingen beslutas om i egen ordning, allt utifrån hur församlingen har valt att reglera formerna för medlemskapets ingående i församlingsordningen. Skillnaden gällande församlingstillhörighet som en konsekvens av kyrkoherdens beslut kommer givetvis bestå oavsett lösning på frågan om utlandskyrkoherdarnas beslutsbefogenhet.

Kyrkostyrelsen finner att det vid en sammantagen bedömning inte framstår som lämpligt att vare sig reglera utlandskyrkoherdens beslutsbefogenhet med ett ska-krav i förhållande till upptagningsområdet, eller att avgränsa det till att bara gälla inom upptagningsområdet. Personer som vistas inom upptagningsområdet bör precis som idag vara fria att vända sig till utlandskyrkoherden som ett alternativ bland flera. Skillnaden mot dagens reglering blir att det andra alternativet inte längre kommer att utgöras av kyrkostyrelsen utan av en annan kyrkoherde, antingen en i Sverige verksam, eller en annan utlandskyrkoherde.

Gällande den prövning av tillhörighetsärenden som utlandskyrkoherden har att göra finns skäl att anknyta till vad som framförts i avsnitt 9.1, under rubriken *Ekumeniska perspektiv*, nämligen att det för den som varaktigt bosatt sig utomlands ofta torde vara mest naturligt att växa in i den gemenskap som en kyrka i det nya hemlandet kan

erbjuda, särskilt om denna kyrka genom kyrkogemenskap, överenskommelse eller på annat sätt står i nära relation till Svenska kyrkan. Från Svenska kyrkans sida bör en integrering i det nya hemlandets kyrkogemenskap uppmuntras och underlättas. I de fall en önskan ändå finns om att även eller i stället tillhöra Svenska kyrkan, är det upp till varje utlandskyrkoherde att genom pastorala kontakter avgöra huruvida en relation med Svenska kyrkan kan upprätthållas, i de fall en sådan är nödvändig enligt regleringen i 29 kap. 4 § kyrkoordningen, t.ex. avseende undervisning. Samma resonemang gör sig givetvis gällande avseende personer som aldrig har bott i Sverige.

Handläggning och systemfrågor

Dagens kyrkobokföringssystem innehåller vissa begränsningar, såtillvida att det gällande tillhörighetsärenden endast kan hantera folkbokförda personer eller personer med svenskt personnummer, samt att församlingarna endast kan registrera inträden för personer folkbokförda inom församlingens upptagningsområde. När det gäller beslut om tillhörighet från utlandskyrkoherdarna, sköts registreringen i Kbok av kyrkokansliet, eftersom utlandsförsamlingarna inte har tillgång till Kbok och inte heller omfattas av 55 kap kyrkoordningen om register och arkiv.

Kyrkostyrelsen finner att med en ordning där samtliga beslut i tillhörighetsfrågor fattas lokalt är det rimligt att ha som målsättning att även handläggningen fullt ut ska kunna skötas lokalt, åtminstone gällande församlingar och pastorat i Sverige. I och med att besluten kommer att beröra personer utan svenskt personnummer, alltså personer som idag registreras i kyrkostyrelsens register för personer som saknar svenskt personnummer, krävs en närmare utredning av på vilket sätt lokal nivå ska kunna använda och/eller ta del av uppgifter ur detta register, vilket idag alltså endast är tillgängligt för kyrkostyrelsen. En sådan utredning behöver ta en rad olika aspekter i beaktande, t.ex. avseende rättssäkerhet, systemteknik och dataskydd. I avvaktan på en sådan närmare utredning och anpassningar av systemet måste registreringar av tillhörighetsärendena alltjämt ske hos kyrkostyrelsen för denna grupp tillhöriga, även om besluten fattas lokalt.

Uppsala pastorat har uttalat att anpassningar av teknik och register bör vara klara innan föreslagna ändringar träder i kraft.

Även om det inte är tillfredsställande att den nu föreslagna beslutsordningen inte kan få fullt genomslag även administrativt i församlingarna, anser kyrkostyrelsen att fokus för förändringen måste vara att besluten i tillhörighetsärenden ska kunna fattas på den mest ändamålsenliga nivån inom kyrkan. Som kyrkostyrelsen tidigare har utvecklat är det i dessa fall den lokala nivån där de bästa möjligheterna finns till pastorala kontakter. Fördelarna med att redan nu genomföra en ändrad beslutsordning får därför anses överväga olägenheten för församlingarna att ännu en tid behöva fortsätta med aviseringar till kyrkostyrelsen. Den nu valda ordningen kan även motiveras utifrån perspektivet att det vore mycket kostsamt och ett slöseri med resurser att vidta ett sådant revideringsarbete för det fall föreslagna ändringar inte träder i kraft och blir verklighet.

Bemötande av övriga synpunkter från remissinstanserna

Skara stift har väckt frågor om det pastorala ansvaret för dem som tillhör Svenska kyrkan men som är bosatta utomlands. Stiftet menar att det för att vara kyrka är lämpligt att skapa en struktur där kyrkoordningen tillser att det finns ett pastoralt ansvar för alla personer som utgör kyrkan, även för dem som bor utomlands utan att tillhöra någon utlandsförsamling. Stiftet efterfrågar en fortsatt utredning kring dessa frågor.

Kyrkostyrelsen kan konstatera att frågeställningen framför allt hör samman med frågan om Svenska kyrkan i utlandets organisation, vilken utretts ingående under 2000-talet, för att slutligen landa i nuvarande organisation efter beslut av 2011 och 2013 års kyrkomöten. Kyrkostyrelsen uttalade i sin skrivelse *Svenska kyrkan i utlandet – struktur och delaktighet* (KsSkr 2011:5 s. 38) bl.a. att det beträffande utlandsförsamlingarna av naturliga skäl är omöjligt att tala om ”en rikstäckande indelning i territoriella församlingar”. Kyrkostyrelsen menade i stället att alla utlandsförsamlingar är icke-territoriella. Visserligen, menade kyrkostyrelsen, finns det i församlingsordningarna angivet vad som är församlingens ansvarsområde eller pastorala område, men detta är oftast större än det faktiska verksamhetsområdet. Som exempel kan nämnas att Svenska kyrkan i New York, enligt sin församlingsordning, har ett pastoralt ansvar för USA öster om Klippiga bergen. I utredningen som föregick kyrkostyrelsens skrivelse hade, gällande organisationsmodeller för Svenska kyrkan i utlandet, prövats möjligheten för utlandskyrkan att utgöra ett helt nytt stift. I sina överväganden redovisade styrelsen ett antal svårigheter med en sådan lösning, t.ex. att ett utlandsstift skulle komma att utgöra ett icke territoriellt stift. Inrättandet av ett sådant skulle kunna innebära att riksdagen måste besluta om en ändring i lagen om Svenska kyrkan och utredningen avrådde från att sådana kontakter skulle tas med regeringen (KsSkr 2011:5 s. 26).

Frågeställningen som Skara stift för fram, beträffande pastoralt ansvar för dem som bor utomlands utan att tillhöra någon utlandsförsamling, omfattas inte av utredningsuppdraget. Kyrkostyrelsen kan emellertid konstatera att en sådan ordning som Skara stift efterfrågar, där en person omfattas av ett pastoralt ansvar inom ramen för Svenska kyrkans organisation, varhelst i världen denne befinner sig, inte låter sig rymmas inom de strukturer som idag är gällande. Att se till den pastorala omsorgen om människor över hela världen är dessutom ett uppdrag som knappast kan åvila ett enskilt samfund, utan måste snarare förstås som ett uppdrag för de lokala kyrkorna. Det kan i sammanhanget finnas anledning att påminna om Läronämndens yttrande över kyrkostyrelsens skrivelse från 2011 (Ln 2011:5y), i vilket Läronämnden framhöll att ”det på längre sikt behöver göras en teologisk och ekumenisk analys av vilken verksamhet som bör utföras i Svenska kyrkans regi och vilken som bör utföras i samverkan med systerkyrkor”. Mot denna bakgrund finner kyrkostyrelsen inte anledning att initiera någon särskild utredning med anledning av de frågeställningar Skara stift pekat på.

Uppsala pastorat har menat att lämpligheten av att församlingstillhörighet konstitueras olika inom Svenska kyrkans församlingar, i och med att utlandsförsamlingarna tillåts ha medlemmar som inte är tillhöriga trossamfundet, bör utredas.

Frågan om på vilket sätt församlingstillhörigheten är utformad i Svenska kyrkan har inte legat inom ramen för aktuellt utredningsuppdrag. Kyrkostyrelsen kan dock konstatera att frågan om reglerna för församlingstillhörighet till utlandsförsamlingarna berördes i skrivelsen *Svenska kyrkan i utlandet – struktur och delaktighet* till kyrkomötet 2011, (KsSkr 2011:5 s. 38), i vilken det också konstaterades att även den som inte tillhör Svenska kyrkan kan vara medlem. Kyrkostyrelsen avser inte att nu låta utreda denna fråga på nytt.

Västerås pastorat har haft synpunkter gällande rättssäkerheten beträffande den föreslagna beslutsordningen samt poängterat att det saknas en ekonomisk konsekvensanalys avseende medlemskap och utebliven avgift.

Till bemötande av detta vill kyrkostyrelsen framhålla att anpassningar och uppdateringar av stöddokumentet ”Arbetsflöden och regelverk”, syftande till att underlätta och kvalitetssäkra handläggningen i församlingarna, kommer att genomföras utifrån de föreslagna reglerna. Förhoppningen är därmed att kraven på kvalitet och rättssäkerhet ska gå att uppnå, förutsatt att riktlinjerna följs. Frånvaron av en ekonomisk

konsekvensanalys kan förklaras med att ekonomiska konsekvenser inte har bedömts vara avgörande för frågor om Svenska kyrkans tillhörighetsregler med hänsyn till kyrkans identitet. För det fall ett ekonomiskt perspektiv tillmäts betydelse bör det även innefatta ett framåtblickande perspektiv med fokus på personers vilja och framtida möjligheter att erlagga kyrkoavgift.

Karlskoga församling har bl.a. betonat behovet av utbildning för de lokala församlingarna för det fall förslagen träder i kraft. Kyrkostyrelsen avser att initiera informationssatsningar riktade till lokal nivå för det fall aktuella förslag antas av kyrkomötet.

9.3 Döpta men utträddas ställning

Kyrkostyrelsens bedömning: Det ska inte göras någon ändring av dagens reglering i kyrkoordningen vad gäller döpta men utträddas ställning i Svenska kyrkan.

Promemorians bedömning överensstämmer med kyrkostyrelsens bedömning.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser tillstyrker bedömningen. Några remissinstanser har dock anfört synpunkter. *Kalmar pastorat* har i sitt remissyttrande uttalat att konsensus inte uppnåtts i frågan huruvida uppställandet av ”särskilda skäl” är ett tillräckligt krav, eller om det ska räcka med att det enbart föreligger ”skäl” för att få del av Svenska kyrkans handlingar. *Nyköpings församling* har i sin tur uttalat att en definition av ”särskilda skäl” bör tas in i kyrkoordningen i och med att begreppet medger avsteg från huvudregeln. Vidare uttalas att då tillhörighetsreglerna nu föreslås bli mer generösa finns behov av att snäva in möjligheterna till avsteg från huvudregeln. Begrepp som kan komma ifråga föreslås vara ”synnerligen ömmande skäl” eller ”ömmande omständigheter”.

Skälen för kyrkostyrelsens förslag

Motionärerna i motion 2017:66 menade att dopets ställning behöver stärkas genom nya bestämmelser i kyrkoordningen.

Precis som motionärerna framfört, innebär det faktum att någon lämnar Svenska kyrkan inte att man lämnar dopet. Som har redovisats tidigare (se avsnitt 6.3) är det, enligt Svenska kyrkans dopsyn, Gud som handlar i dopet. Den som lämnar församlingsgemenskapen är fortsatt döpt. Sakramentet kan, så att säga, inte göras ogjort. Det är en Guds handling som människor inte råder över och som inte är beroende av samfundsgrensar. Den som väljer att inte längre tillhöra Svenska kyrkan är genom dopet fortfarande en del av Kristi kyrka, oavsett om personen ifråga väljer att gå till ett annat kristet trossamfund eller att vara utan församlingstillhörighet. Däremot är relationen till just Svenska kyrkan som gemenskap ändrad.

Relationen till Svenska kyrkan är inte begränsad till den formella tillhörigheten. Den utträdde är alltid välkommen till kyrkans gemenskap. Om det hos en utträdd person (eller hos dödsboet efter en utträdd avliden) finns ett önskemål om en kyrklig handling är det enligt kyrkoordningen kyrkoherden som prövar om denna önskan ska tillgodos. Detta är det naturliga sammanhanget för att vårda och från båda parter ömsesidigt värdera relationens betydelse för den tidigare tillhöriga och gäller oavsett om den tidigare tillhöriga är döpt eller inte. I den bedömning som kyrkoherden har att göra kan dopet ingå som en faktor bland flera att beakta.

Kyrkostyrelsen anser att det är rimligt att bemöta den som tidigare varit tillhörig Svenska kyrkan på ett generöst sätt. Det kan ur moralisk synvinkel anses motiverat att Svenska kyrkan på något sätt tar ansvar för dem vi döpt, även om de inte längre tillhör

kyrkan. Samtidigt ska givetvis den enskildas val att lämna Svenska kyrkan respekteras. Hur detta konkret gestaltas är en pastoral fråga för kyrkoherden att ta ställning till. Om personen har gått över till ett annat trossamfund rymmer frågan även ekumeniska aspekter som ska hanteras på ett omsorgsfullt och korrekt sätt.

Enligt kyrkoordningen kan kyrkoherden bevilja vigsel eller begravningsgudstjänst för en icke tillhörig om det föreligger *särskilda skäl*. Valet av rekvisitet särskilda skäl har inte kommenterats närmare i förarbetena. Som rekvisitet är utformat indikerar det dock att det krävs en viss nivå beträffande de skäl som finns för den kyrkliga handlingen, det räcker alltså inte bara med att det i och för sig finns skäl. Eftersom motionärerna menar att dopets ställning behöver stärkas, skulle en möjlighet kunna vara att det avseende döpta utträdde skulle räcka med *skäl* för tillgång till de kyrkliga handlingarna, i stället för *särskilda skäl*. Till skillnad mot *Kalmar pastorat* har dock kyrkostyrelsen landat i bedömningen att en sådan ordning framstår som mindre lämplig. Dagens reglering speglar dels det faktum att utgångspunkten bör vara att den som lämnat sin tillhörighet inte önskar ta del av de kyrkliga handlingarna, dels att det är fråga om en komplex bedömning som kyrkoherden har att göra. Det finns inte minst skäl att hålla fast vid att samma reglering ska gälla för prövningen oavsett om det gäller en döpt eller odöpt utträd person. Att låta döpta utträdde prövas mot en egen reglering skulle innebära en konstruktion av skillnader mellan tidigare tillhöriga. Som det uttrycks i biskopsbrevet *Leva i dopet* s. 55; ”Vi har inte tagit emot dopet för att bygga en sluten gemenskap av dem som är lika, utan för att ta del i Guds avsikt att rädda hela, världen, alla folk och hela skapelsen”. Som nämnts tidigare är dopet naturligtvis en faktor att beakta vid bedömningen av om det finns särskilda skäl för en kyrklig handling. Bedömningen som kyrkoherden har att göra torde dock rymma många fler aspekter. Relationerna till de utträdde kan se och ha sett väldigt olika ut, men alla ska tas på lika stort allvar. En begäran från utträdde bör därför, enligt kyrkostyrelsens mening, prövas enligt samma reglering.

Nyköping församling har efterfrågat en definition av ”särskilda skäl” i kyrkoordningen och föreslagit begrepp som ”synnerligen ömmande skäl” eller ”ömmande omständigheter” för att snäva in undantagsmöjligheterna. Enligt kyrkostyrelsen riskerar dock en definition av nämnda begrepp i kyrkoordningen att medföra att behovet av flexibilitet och anpassningar utifrån individuella förhållanden går förlorat vid beslutsfattandet. Kyrkostyrelsen anser även att det nu valda begreppet på ett proportionerligt sätt illustrerar de avvägningar som kyrkoherdar har att göra och som kommer av Svenska kyrkans ställning som öppen folkkyrka och behovet av att visa respekt för dem som av olika anledningar lämnat trossamfundet. Mot bakgrund av vad som redovisats ovan konstaterar kyrkostyrelsen att det inte framkommit några skäl som motiverar en ändring av kyrkoordningens bestämmelser när det gäller döpta men utträdde ställning.

9.4 Avregistrerade tillhöriga

Kyrkostyrelsens bedömning: En kyrkotillhörig som avregistreras i folkbokföringen p.g.a. av att denne hos Skatteverket betraktas som ”försvunnen”, ska inte avregistreras ur kyrkobokföringen eftersom personen i fråga fortfarande är tillhörig Svenska kyrkan.

Promemorians bedömning överensstämmer med kyrkostyrelsens bedömning.

Remissinstanserna: Bedömningen har tillstyrkts av nästintill samtliga remissinstanser. Nyköpings församling har dock uttalat att församlingen inte kan tillstyrka förevarande bedömning så länge ordet ”försvunnen” inte är definierat.

Skälen för kyrkostyrelsens bedömning

Den hantering som idag gäller i kyrkobokföringssystemet för hos Skatteverket avregistrerade personer med avregistreringsorsak ”försvunnen”, innebär följande. När en person aviseras som försvunnen från Skatteverket, registreras denne med avregistreringsorsak och datum. Efter tre månader gallras personakten bort. När en person som är försvunnen ger sig till känna, aviseras denna med en invandring från folkbokföringen. Om personen var medlem innan denne registrerades som försvunnen återskapas personakten och personen är åter sökbar och registrerad som medlem. Under den tid personen är försvunnen finns vederbörande inte sökbar i kyrkobokföringens tillhörighetsregister.

Tillhörigheten till Svenska kyrkan påverkas inte av huruvida en person är avregistrerad som försvunnen ur folkbokföringshänseende eller inte, annat än att personen ifråga inte har någon kyrkobokföring i församling, utan istället är tillhörig trossamfundet. Kyrkostyrelsen bedömer att problemet med att försvunna, tillhöriga personer inte kan återfinnas i kyrkobokföringen kan lösas genom relativt enkla tekniska åtgärder i kyrkobokföringssystemet, med resultatet att personakten för dessa personer inte gallras med anledning av den avregistrering som sker hos Skatteverket. Om Skatteverket aviserar information om den försvunna personen uppdateras även informationen i kyrkobokföringen.

Nyköpings församling efterfrågar ett klargörande av begreppet ”försvunnen” innan församlingen kan ta ställning. Kyrkostyrelsen vill i denna del hänvisa till att definitionen av vad som avses med termen ”försvunnen” finns beskrivet i promemorian avsnitt 6.3 med en hänvisning till aktuell bestämmelse i folkbokföringslagen (1991:481).

Klinte pastorat har väckt frågan om föreslaget tillvägagångssätt kan sägas strida mot reglerna om gallring. Kyrkostyrelsen vill därför klargöra att den hantering som här föreslås inte medför att uppgifter av dylikt slag aldrig kommer bli föremål för gallring. Avsikten är att uppgifterna ska följa samma principer som andra uppgifter i Kbok avseende gallring.

9.5 Övriga synpunkter från remissinstanserna

Karlskoga församling och *Enköpings pastorat* har i sina respektive remissvar anfört att det finns ett behov av att utreda hur församlingstillhörighet ska konstitueras utan att en persons folkbokföring ska vara avgörande för utgången. Kyrkostyrelsen vill inledningsvis framhålla att frågan inte har omfattats av aktuellt utredningsuppdrag. Frågan som remissinstanserna väckt relaterar dock till frågan om fri församlingstillhörighet vilken behandlats av kyrkomötet ett flertal gånger sedan relationsändringen, senast 2018, (se organisationsutskottets betänkande *Valfri församlingstillhörighet* O 2018:5), och även

utretts genom utredningsbetänkandet *Rörlig församlingstillhörighet* SKU 2004:1. Kyrkomötet 2018 ansåg att slutsatserna i utredningsbetänkandet fortfarande är relevanta och att nuvarande ordning inte bedöms möjlig att göra avsteg från.

Spånga-Kista församling har uttalat att förslaget inte i tillräckligt hög grad tar hänsyn till demokratifrågan och att det borde vara möjligt att vara valbar, i vart fall till kyrkoråd och församlingsråd, och ha rösträtt som medlem utan folkbokföringsadress, detta så att människor utan folkbokföringsadress synliggörs.

Inte heller när det gäller dessa frågor har det ingått i utredningsuppdraget att föreslå några ändringar. Det kan tilläggas att frågor med koppling till val utreddes senast inför 2011 och 2012 års kyrkomöten.

Svenska kyrkan Costa Blanca har i samband med remissvaret lyft frågan angående förutsättningarna att destinera sin kyrkoavgift från svensk församling till ulandsförsamling.

Kyrkostyrelsen kan i denna del konstatera att frågor beträffande kyrkoavgift regleras i lagen om Svenska kyrkan, vilken har utgjort utgångspunkt för utredningens arbete. Inte heller denna fråga har således omfattats av utredningsuppdraget.

Majoriteten av remissinstanserna ser även behov av en utredning gällande kyrkoordningens sekretessbestämmelser i 54 kap. kyrkoordningen. Några remissinstanser, däribland *Norra Ölands pastorat*, *Luleå stift* genom dess *Domkapitel* och *Stockholms stift* har påpekat att sekretessbestämmelserna i 54 kap. kyrkoordningen bör ses över. *Stockholms stift* har därutöver uttryckt att det vore fördelaktigt om föreslagna ändringar trädde i kraft först efter att en sådan utredning vidtagits. Kyrkostyrelsen vill i sammanhanget framhålla att det idag finns en sekretessreglering angående uppgifter i kyrkobokföringen i 54 kap. 9 § kyrkoordningen samt att det pågår en översyn av kyrkoordningens sekretessbestämmelser. Det är dock i nuläget oklart när den översynen beräknas vara avslutad varför det inte finns skäl att avvakta med nu föreslagna ändringar på grund av det arbetet.

10 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Förslag: Beslutet ska träda i kraft den 1 juli 2020.

Promemorians förslag överensstämmer med kyrkostyrelsens förslag.

Remissinstanserna: Förslaget har tillstyrkts av majoriteten av remissinstanserna. *Svenska kyrkans överklagandenämnd* och *Domkapitlet i Uppsala stift* har dock ifrågasatt om inte ikraftträdandet av bestämmelsen i 29 kap. 5 § kyrkoordningen, dvs. nuvarande 29 kap. 6 § kyrkoordningen, bör anstå till dess det finns tekniska förutsättningar att hantera de registreringsåtgärder som förslaget innebär. Överklagandenämnden har vidare uttalat att en tänkbar lösning vore att kyrkomötet gav kyrkostyrelsen i uppdrag att ange när bestämmelsen ska träda i kraft. Domkapitlet har också framfört att ett särskilt beslut bör fattas angående kyrkostyrelsens handläggning om inte ikraftträdandet senareläggs.

Skälen för kyrkostyrelsens bedömning

Efter beslut i kyrkomötet om ändringarna i 29 kap. kyrkoordningen och därtill hörande konsekvensändringar, behövs tid för information och förankring av beslutet i stift och församlingar. Det behövs också tid för anpassningar av it-system och översyn av kyrkostyrelsens närmare bestämmelser om kyrkobokföring, se vidare under avsnitt 11.3.

Samtidigt är det angeläget att beslutet kan träda i kraft så snart som möjligt. Det föreslås därför att beslutet träder i kraft den 1 juli 2020. Även med beaktande av vad *Svenska kyrkans överklagandenämnd* och *Domkapitlet i Uppsala stift* anfört i frågan finner kyrkostyrelsen föreslagen tidpunkt som rimlig utifrån de tidigare anförda skälen.

Kyrkostyrelsen bedömer att det inte heller föreligger något behov av övergångsbestämmelser.

11 Konsekvenser

11.1 Församlingsperspektiv, teologi och ekumenik

Det föreslagna upphävandet av den inledande bestämmelsen i kyrkoordningens 29 kap. om kyrkotillhörighet innebär att alla som önskar tillhöra Svenska kyrkan blir tillhöriga på samma premisser, oavsett medborgarskap. Ingen kommer heller att förlora sin tillhörighet p.g.a. sitt medborgarskap. Den föreslagna ordningen innebär att en jämlik och enkel ordning för tillhörighetsärenden kommer att råda, i bemärkelsen att ingen särskild prövning längre ska ske hos kyrkostyrelsen för vissa personer. Den föreslagna ordningen framstår därför, enligt kyrkostyrelsens mening, som både naturlig och rättvis i den samtid Svenska kyrkan idag verkar.

Med den föreslagna ordningen blir dop i Svenska kyrkans ordning fullt ut tillhörighetsgrundande, alltså även för personer som saknar svenskt medborgarskap och inte heller är bosatta i Sverige. Ur ett teologiskt perspektiv innebär förslaget att Svenska kyrkan inte håller fast vid en bestämmelse som idag riskerar att fördunkla evangeliet. Avskaffandet av regleringen grundad på medborgarskap innebär också att kyrkoordningens bestämmelser på ett tydligare sätt ger uttryck för att gemenskapen mellan tillhöriga är en; de heligas gemenskap.

Kyrkostyrelsens förhoppning är även att förslaget ska medföra flera positiva konsekvenser ur ett församlingsperspektiv. För det första slipper församlingen ha olika hantering och information till personer som vill döpas eller tillhöra Svenska kyrkan i avvaktan på dop, beroende på deras medborgarskap. Detta torde verka stärkande för församlingsgemenskapen. För det andra innebär förslaget att en utländsk medborgare som flyttar utomlands inte förlorar sin tillhörighet till Svenska kyrkan. Detta innebär att om samma person återinflyttar till Sverige och blir folkbokförd så blir personen kyrkobokförd och därmed tillhörig den församling inom vars upptagningsområde den inflyttades folkbokföringsadress är belägen. Förslaget innebär emellertid inte någon förändring av eller påverkan på bestämmelserna om församlingstillhörighet eller avseende territorialprincipen.

De positiva effekter som nämnts i föregående stycken gäller även utlandsförsamlingarna. Till detta ska läggas den enklare reglering gällande tillhörighetsfrågor som blir en konsekvens av förslaget om att utöka utlandskyrkoherdarnas beslutskompetens till att avse alla icke folkbokförda. De närmare övervägandena, liksom övriga konsekvenser avseende bl.a. handläggning framgår av avsnitt 9.2.

De föreslagna förändringarna bedöms inte medföra några konsekvenser ur ett ekumeniskt perspektiv. De närmare övervägandena i detta avseende framgår av avsnitt 9.1.

11.2 Konsekvenser för barn

Förslagen om ändringar i 29 kap. kyrkoordningen bedöms generellt sett, på de sätt som redogjorts för ovan, ha positiva effekter för icke svenska medborgares möjligheter till inkludering i Svenska kyrkan. Det gäller naturligtvis även avseende barn.

Som ett konkret exempel på när förslaget att frångå regleringen kopplad till medborgarskap medför positiva konsekvenser för barn, kan nämnas ett barn som är icke svensk medborgare och tillhörig Svenska kyrkan som flyttar utomlands och därefter vill konfirmeras i Svenska kyrkan. Med dagens reglering förlorar barnet sin tillhörighet till Svenska kyrkan och måste på nytt bli tillhörigt genom beslut av kyrkostyrelsen, innan konfirmation kan ske (förutsatt att konfirmanden inte tillhör någon annan kyrka i enlighet med regleringen i 22 kap. 2 § kyrkoordningen). Med den föreslagna regleringen behåller barnet sin tillhörighet till Svenska kyrkan även om det flyttar utomlands och någon problematik kring tillhörighet uppstår inte inför en önskan om konfirmation i Svenska kyrkan.

11.3 It-system och handläggning

I och med att kyrkostyrelsen inte längre ska fatta beslut om tillhörighet enligt vare sig 29 kap 1 § eller 29 kap. 6 § fjärde stycket, behöver en översyn göras av kyrkobokföringssystemet i syfte att säkerställa att bl.a. automatiska aviseringar fortsatt är relevanta. Även kyrkostyrelsens beslut (SvKB 2009:9) med närmare bestämmelser om kyrkobokföring i Svenska kyrkan behöver ses över i syfte att garantera ett fortsatt ändamålsenligt systeminnehåll. Anpassningar behöver också göras i stöddokumentet *Arbetsflöden och regelverk*, vars syfte är att underlätta och kvalitetssäkra handläggningen i Kbok. Vidare behöver informationsinsatser ske, särskilt gentemot församlingarna, t.ex. om att dop i Svenska kyrkans ordning alltid medför tillhörighet, att ingen förlorar sin tillhörighet till följd av bosättning utanför Sverige och om de nya beslutsbefogenheterna för kyrkoherdarna.

Att flytta hanteringen av beslut avseende icke folkbokförda personer från kyrkostyrelsen till lokal nivå kommer inte kunna ske fullt ut, i den bemärkelsen att lokal nivå kommer kunna sköta hela handläggningen, innan ingående systemmässiga analyser och anpassningsåtgärder är genomförda. En central fråga att ta ställning till är härvid om och i så fall på vilket sätt lokal nivå ska hantera kyrkostyrelsens särskilda register för personer utan svenskt personnummer. I avvaktan på en sådan närmare utredning behöver registrering av beslutade in- och utträden för icke folkbokförda fortsatt ske hos kyrkostyrelsen. Den hantering som sker idag med aviseringar från församlingarna kommer alltså att vara oförändrad ännu en tid.

Utredningens förslag medför inga direkta konsekvenser ur dataskyddshänseende. Däremot kommer, som framgått, dataskydds- och integritetsfrågor behöva utredas och beaktas i en sådan utredning av kyrkobokföringssystemet, inklusive kyrkostyrelsens särskilda register för personer som saknar svenskt personnummer, som kommer att krävas för att hela handlägningsprocessen av tillhörighetsärenden ska kunna ske på lokal nivå. Förslaget om att flytta beslutsbefogenheten för dessa ärenden till lokal nivå torde dock på sikt, särskilt om handläggningen i framtiden fullt ut kan ske på lokal nivå, innebära att färre personer behöver ta del av de aktuella personuppgifterna under handläggningens gång, vilket generellt sett är positivt ur dataskydds- och integritetshänseende. Ett frångående av svenskt medborgarskap som kriterium i tillhörighetsärenden innebär också, generellt sett, mindre anledning att behandla sådan personuppgift, vilket typiskt sett är positivt ur ett dataskyddshänseende.

12 Kommentarer till bestämmelserna i kyrkoordningen

11 kap.

19 §

Bestämmelsen ändras bara på så vis att hänvisningen till 29 kap., i *första stycket andra punkten*, justeras till att avse 1–3 §§ i stället för 2–4 §§. Ändringen är föranledd av att paragraferna i 29 kap. har fått ny beteckning, till följd av att kapitlets första paragraf upphör att gälla.

19 kap.

2 §

Bestämmelsen ändras bara på så vis att hänvisningen till 29 kap., i *tredje stycket*, justeras till att avse 1–3 §§ i stället för 2–4 §§. Ändringen är föranledd av att paragraferna i 29 kap. har fått ny beteckning, till följd av att kapitlets första paragraf upphör att gälla.

29 kap.

1 §

Bestämmelsen om vem som får och därmed kan vara tillhörig Svenska kyrkan upphävs. Det kommer inte längre finnas något samband mellan kyrkotillhörighet och medborgarskap.

Övervägandena finns i avsnitt 9.1.

2 §

Bestämmelsen överensstämmer i sak med gällande 29 kap. 3 §. Bestämmelsen ändras bara på så vis att hänvisningen till 2 § justeras till att avse 1 §, med anledning av att paragraferna i 29 kap. har fått ny beteckning.

3 §

Bestämmelsen överensstämmer i sak med gällande 29 kap. 4 §. Bestämmelsen ändras bara på så vis att hänvisningen till 2 § justeras till att avse 1 §, med anledning av att paragraferna i 29 kap. har fått ny beteckning.

5 §

Bestämmelsens *första–tredje stycken* överensstämmer i sak med gällande 29 kap. 6 §. Med anledning av att kapitlets samtliga paragrafer ges nya beteckningar betecknas bestämmelsen 29 kap. 5 §.

Bestämmelsens *fyjärde stycke* har givits en delvis ny lydelse. Ändringen innebär, tillsammans med upphävandet av 1 § enligt ovan, att kyrkostyrelsen inte längre kommer fatta några beslut i frågor om kyrkotillhörighet.

Om en anmälan eller ett meddelande skulle lämnas in hos flera församlingar är det beslutet hos den församling som först har prövat frågan som kommer att vara avgörande för frågan om kyrkotillhörighet. Därmed är det också det beslutet som kommer att registreras i det särskilda registret hos kyrkostyrelsen. Församlingen ska efter beslut alltså underrätta kyrkostyrelsen om in- eller utträdet, varvid kyrkostyrelsen svarar för att registrera uppgiften om tillhörighet i det särskilda registret för personer som saknar svenskt personnummer. Detta kommer att gälla till dess Kbok-systemet har vidareutvecklats för att kunna hantera att församlingarna själva kan göra registreringen. Kyrkotillhörigheten gäller respektive upphör att gälla redan från den dag anmälan eller meddelande inkom till den som först har beslutat i frågan, i enlighet med

regleringen i nuvarande 29 kap. 7–8 §§. Bevis enligt 9 § samma kapitel ska tillsändas den enskilde av den församling som prövat frågan.

KsSkr 2019:6

Övervägandena finns i avsnitt 9.2.

6 §

Bestämmelsen överensstämmer i sak med gällande 29 kap. 7 §. Bestämmelsen ändras bara på så vis att hänvisningen till 6 § justeras till att avse 5 §, med anledning av att paragraferna i 29 kap. har fått ny beteckning.

7 §

Bestämmelsen överensstämmer i sak med gällande 29 kap. 8 §. Bestämmelsen ändras bara på så vis att hänvisningen till 6 § justeras till att avse 5 §, med anledning av att paragraferna i 29 kap. har fått ny beteckning.

9 §

Bestämmelsen överensstämmer i sak med gällande 29 kap. 10 §, med undantag för att bestämmelsens *andra stycke* ändras genom att möjligheten att överklaga kyrkostyrelsens beslut enligt 6 § utgår. Ändringen är en följd av att kyrkostyrelsen inte längre kommer att fatta beslut enligt gällande 29 kap. 6 § (jfr kommentaren till 5 §).

Övervägandena finns i avsnitt 9.2.

59 kap.

16 §

Bestämmelsen ändras bara på så vis att hänvisningen till 29 kap. justeras till att avse 1–3 §§ i stället för 2–4 §§. Ändringen är föranledd av att paragraferna i 29 kap. har fått ny beteckning, till följd av att kapitlets första paragraf upphör att gälla.

Utdrag ur kyrkostyrelsens protokoll

Utdrag ur protokoll fört vid kyrkostyrelsens sammanträde den 10 juni 2019.

Närvarande: Antje Jackelén, ordförande, ledamöterna Wanja Lundby-Wedin, Daniel Tisell, Nils Gårder, Mats Hagelin, Agneta Hyllstam, Lars Johnsson, Berth Löndahl, Marie Rydén Davoust, Britt Sandström, Erik Sjöstrand samt tjänstgörande ersättarna Lars-Ivar Ericson, Anna Karin Hammar och Marie Johansson.

Föredragande: Rättschef Maria Lundqvist Norling och enhetschef Fredrik Nilsson.

Kyrkostyrelsen beslöt i enlighet med arbetsutskottets förslag

att till kyrkomötet lämna skrivelsen 2019:6 Kyrkoordningens bestämmelser om tillhörighet.